

SØRUM-SPEILET

NUMMER 4 - 2020 - 26. ÅRGANG

**Blaker og Sørum Historielag 50 år
Innkalling til årsmøte 2021**

**100-åringen som drev Sørumsands første bokhandel
Jernbryllup i Blaker-idretten
Gamle skoleplansjer
Et juleminde**

**Da svenskene rømte fra Blaker skanse
Teservering på Nordre Sørum gård på 1800-tallet**

Nytt fra styret

Hver onsdag høsten gjennom har en fast dugnadsgjeng møttes på Nordli og gjort nødvendig arbeid i det gamle huset. Nå fremstår det som et trivelig og funksjonelt møtested for historielaget. Vi har holdt styremøter der – om enn i en amputert utgave for å overholde smittereglene som en følge av koronaen.

Ny hjemmeside

Ny hjemmeside for historielaget er under utarbeidelse. Det er Lillian Mobæk som har ansvaret for det, og hun er i god gjenge. Lillian var også webmaster for historielagets aller første hjemmeside som ble opprettet i 1999, og hun hadde ansvaret for den frem til 2015. Den nye hjemmesiden er m.a.o. i gode hender, og vil bli presentert i neste nummer av Sørumspeilet.

Bygdebok bind 7 – Blaker

Det siste bindet av bygdeboka skulle vært ferdig for ett år siden. Vi må bare beklage at forfatteren Håvard H. Kongsrud har varslet ytterligere utsettelse. Det siste året har vært et uvanlig år på mange områder – han har også vært i fullt arbeid annet sted og har ikke hatt tid og overskudd til å fullføre boka som planlagt. Styret følger opp og vil informere medlemmene så snart vi vet når vi kan vente slutføringen av boken.

Forum for kulturminnevern i Lillestrøm

For å sikre lik behandling av kulturminnevernforeninger i nye Lillestrøm kommune er det dannet en «paraplyorganisasjon» med representanter fra Sørums, Fet og Skedsmo. Navnet er Forum for kulturminnevern Lillestrøm

og ledes av en arbeidsgruppe med to representanter fra hver region. Sørums er representert ved Elin Mørk fra Blaker og Sørums Historielag og Berit Leikhammer fra Bingen lenseminneforening. Fra Fet sitter Anna Kristine Jahr Røine og Turid Pettersen. Fra Skedsmo sitter Vidar Larsen og Steinar Bunæs. Stiftelsesmøte ble holdt 20. oktober 2020.

Fast kontortid

Så minner vi om at hver onsdag mellom kl. 9.00 – 16.00 er kontoret betjent. Da kan man komme på besøk, eller ringe historielagets tlf. 904 07 568.

Historielagets bøker

På grunn av koronaen arrangeres det ingen julemarkeder i Sørums i år, men de som ønsker å kjøpe noen av historielagets fine bøker å gi som julegave finner full oversikt på Sørumspeilets siste side.

Styret i Blaker og Sørums Historielag

**ØNSKER DERE ALLE EI GOD OG FREDFULL JUL
OG ET GODT NYTT ÅR!**

Blaker og Sørums Historielags Kalender 2021

Kan kjøpes nå!

Temaet i år er «Skoler og klassebilder» Pris kr. 75

Kalenderen kan kjøpes hos følgende:

Hildes gårdsbutikk, Ålgård

Vølner Landhandel, Vølner

T & B Hansen installasjon, Lørenfallet

Amcar-klubben, Knatten

Circle K, Lørenfallet

Fokus butikksenter v/ Helge Danemark

Njål Foss, Blaker, 414 51 456

Tom-Arne Ullersmo, Frogner, 480 97 846

Helge Dannemark, Sørumsand, 905 36 852

NB: Det er dessverre blitt en feil på bildet for august. Bildet viser en klasse ved Haugtun skole i 1942. Det lille bildet i hjørnet viser gamle Svarstad skole, som ble erstattet av Haugtun skole i 1938.

SØRUM-SPEILET

Medlemsblad for
Blaker og Sørum Historielag

Redaksjonen

Anne-Marie Lund – 477 57 261
Elin Helen Mørk – 958 62 613
Randi Fjørstad – 901 42 163

Epost:

randi.fjorstad@me.com

Adresse

Aasgaardveien 230
1923 Sørum

Styreleder

Kåre A. Bøhler
Epost: alfrebo@online.no
Tlf. 938 76 365

Kontonummer: 1321.08.05189

Hjemmeside

www.blakerogsorumhistorielag.no

Grafisk design

Jørgen Kirsebom

Opplag

1000 eksemplarer
ISSN 1894-8154

Trykk:

X-Idé AS
1472 Fjellhamar

*Dette bladet er beskyttet av åndsverkloven.
Det er ikke tillatt å kopiere fra bladet uten
skriftlig samtykke fra tekstforfatter eller
fotograf.*

Forsidebilde:

Gammelt julekort sendt til Kvevli stasjon
ca. 1920

Innkalling til årsmøte i Blaker og Sørum Historielag

Tirsdag 9. mars 2021 kl. 18.00. Sted: Bestefarhuset i Blaker.

Nærmere informasjon om faglig foredrag i forkant av årsmøtet vil bli bekjentgjort i neste nummer av Sørum-speilet (nr. 1 i 2021), samt på Facebook-siden vår og historielagets hjemmeside.

Saksliste:

- 1: Godkjenning av innkalling og saksliste
- 2.: Valg av møteleder, referent og to til å skrive under protokollen sammen med møteleder og referent
- 3: Årsberetning 2020
- 4: Revidert regnskap 2020
- 5: Forslag til arbeidsplan 2021
- 6: Forslag til kontingent 2022
- 7: Forslag til budsjett 2021
- 8: Innkomne saker:
Frist for å sende inn forslag til behandling:
Saker som ønskes behandlet på årsmøte må være styret i hende senest 4 uker før møtet, dvs 9. februar 2021. Forslagene sendes til leder Kåre A. Bøhler over e-post: alfrebo@online.no , eller tlf: 93876365
- 9: Valg av styremedlemmer, valgkomite, revisor, samt utsendinger til årsmøte i Romerike Historielag

Stemmeberettigede medlemmer er de som har betalt kontingent for 2020, eller er innmeldt senest 6 uker før årsmøtet (jfr. vedtektenes §3).

Endelig saksliste og møtepapirer blir lagt ut på vår hjemmeside senest 2 uker før møtet. Papirene vil også bli delt ut på møtet, eller de kan bestilles hos leder Kåre A. Bøhler.

Sørum, 18. november 2020
Blaker og Sørum Historielag
Kåre A. Bøhler
Sign.

Vil du bli medlem?

Sørum-speilet er denne gang trykket i et større opplag og delt ut til mange husstander i gamle Sørum kommune. Vi håper bladet faller i smak og at du synes det er interessant å lese om den lokale historien. Medlemmene i Blaker og Sørum historielag får 4 nummer av bladet i postkassen hvert år.

Vi ønsker deg gjerne velkommen som medlem. Opplysninger om kontingentsatser finner du på hjemmesiden vår: www.blakerogsorumhistorielag.no.

Innmelding kan skje over e-post til: alfrebo@online.no, eller over telefon til historielagets leder Kåre Bøhler: Tlf: 938 76 365.

Innhold

Nytt fra styret	2	Jernbryllup i Blaker-idretten	10
Innkalling til årsmøte	3	Gamle skoleplansjer	14
Historielaget rundet 50 år	4	Trivelige rusleturer høsten 2020	18
Jakten på fortiden	6	En fortelling fra en gammel lesebok	19
Presentasjon av nytt varamedlem	6	Da svenskene rømte Blaker skanse	20
Bykone blir forpakterkone	7	Teservering på Nordre Sørum gård	22
100-åringen som drev bokhandel	8	Colbjørn Torstensen gravplate 300 år	23

Blaker og Sørum Historielag rundet 50 år i april 2020

Av Gro Langeland

Feiringen av denne begivenheten er som så mye annet stoppet av koronapandemien, men det kan kanskje være hyggelig med et lite tilbakeblikk på det som hendte da de to historielagene i Sørum bestemte seg for å slå seg sammen til ett lag og på en feiring i 2002.

Det er ikke så ofte at et historielag får førstesideoppslag i avisen, men tirsdag 17. mars 1970, hadde Indre Akershus Blad denne overskriften midt på første side:

«Historielagene i Sørum og Blaker skal rekonstitueres»

Et utvalg med Leif Mathisen som formann er allerede valgt. Romerike Historielag feirer i år sitt 50-årsjubileum. Artikkelen, med stort bilde av deltakere i møtet rundt kaffebordet, var ikke signert, men den var skrevet av Fredrik Bjørge, som var journalist i Indre i en årrekke og sterkt engasjert i historielagsarbeidet. Han tok også bildet. Hvordan vet jeg dette? – Jo det møtet som det referertes til (se nedenfor) ble holdt hos Asbjørn og meg på Bjerke, søndag ettermiddag 15. mars 1970, og jeg husker godt hvor nervøs jeg var for å skulle ta imot så prominente personer som styret i Romerike Historielag. Hvorfor i all verden hadde de valgt å ha møtet hos oss? Vi var ganske unge og hadde bare bodd i Sørum i ca 2 ½ år, men saken var den at Asbjørn gjennom jobben sin hadde et samarbeid med Romerike Historielag. De hadde boklager og arkiv i Skedsmo biblioteks lokaler på Skedsmokorset, og Asbjørn var da sjef for Skedsmo bibliotek/Sentralbiblioteket i Akershus. Ifølge Asbjørn hadde styret i Romerike Historielag invitert seg selv til denne søndagssamlingen hos oss og det tror jeg er riktig. Fredrik Bjørges artikkel dekket meget godt det som skjedde den gangen, og jeg synes derfor at det er både hyggelig og riktig å gjengi den i sin helhet:

«I et møte på Frogner søndag ble det enighet om å nedsette et utvalg med oppgave å forsøke blåse liv i historielagene i Sørum og Blaker igjen. Utvalget skal innkalle til et allmannamøte innen utgangen av april måned i år, og her skal da spørsmålet tas opp om det for fremtiden skal være ett eller to historielag i bygda. Fra før har det vært lag både i Sørum og Blaker. Det kan også tenkes en tredje mulighet med to lag som får et fellesutvalg for hele bygda.

Historielagene i Sørum og Blaker skal rekonstitueres

Et utvalg med Leif Mathisen som formann er allerede valgt
Romerike Historielag feirer i år sitt 50-årsjubileum

De tilstedeværende i møtet på Frogner. Fra v. Asbjørn Langeland, Frogner, Leif Mathisen, Sørum, Erling Østerud, nestformann i Romerike Historielag, Kristen Abelvik formann i Romerike Historielag, kveldens vertinne Gro Langeland, Frogner, Magnus Sørli, Sørumsand, Asta Bjerke, Frogner og Sigrid Bjørnsen, kasserer i historielaget.

Fra Indre Akershus Blad, tirsdag 17. mars 1970.

Det nyvalgte utvalget skal ha sitt første møte allerede i morgen og allmannamøtet skal søkes holdt umiddelbart etter påske. Det er Romerike historielag som har tatt initiativet til at møtet på Frogner ble holdt og til stede på møtet var også hele styret i historielaget. Formannen i Romerike Historielag, Kristen Abelvik redegjorde nærmere for lagets virksomhet og Romerike Historielag feirer i år sitt 50 års jubileum. Det er ønskelig i den anledning å se lagene i virksomhet igjen.

Romerike Historielag bygget opprinnelig sin organisasjon på direkte tilsluttede medlemmer, men i 1952 ble det vedtatt at hver bygd skal ha sitt eget lag. Etter hvert ble det så stiftet 19 historielag på Romerike. Romerike Historielag ble i sin tid stiftet på Jessheim med 300 deltakere og første formann var daværende sogneprest i Hurdal, Eivind

Berggrav, som var formann i ti år. Han ble etterfulgt av politifullmektig Helge Refsum som var formann i de neste ti år Deretter var kontorsjef Olaf Børke formann i seks år til sin død i 1947. I perioden 1957 - 59 var Thor Hexeberg formann.

Det utvalget som fikk i oppdrag å rekonstituere Sørum og Blaker Historielag var Leif Mathisen, Sørum, formann, Asbjørn Langeland, Frogner, sekretær og de øvrige medlemmer ble Magnus Sørli, Sørumsand, Asta Bjerke, Frogner, Egil Foss og Fredrik Bjørge, begge Blaker».

Blaker og Sørum Historielag ble etablert i april 1970

Den arbeidsgruppen som ble valgt på møtet i Frogner i mars, arbeidet ganske raskt, og konstituerende møte

for det nye felleslaget for hele Sørums kommunen ble holdt på Sørumsand den 27. april. Navnet ble Blaker og Sørum Historielag, det fremlagte lovforslaget ble enstemmig vedtatt, og disse fem ble valgt inn i styret: Egil Foss, Andreas Svandal, Magnus Sørli, Harald Børke og Asbjørn Langeland, med sistnevnte som lagets første formann.

LEDERE fra 1970

1970-1977 Asbjørn Langeland
1977-1987 Trond Kaare Westby
1987-1988 Dag Winding-Sørensen
1988-1993 Leif Mathisen
1993-1998 Dag Nordsveen
1998-2008 Svein Sandnes
2008-2017 Dag Winding-Sørensen
2017 - Kåre A. Bøhler

Det er faktisk feiret et 50 års jubileum for laget

Siden det eldste av de to gamle historielagene ble etablert alt i 1952, arrangerte det daværende styret et flott 50 års jubileum på Meierigaarden Kro den 19. januar 2002. Kaare Svarstad, mangeårig kasserer i laget, skrev et fyldig referat med tittelen Jubileumsmiddagen – et gjestebud som vil huskes. Det ble publisert i Sørum-Speilet, nr. 2, 2002 som ligger på lagets hjemmeside, men gjengis også her. Et dikt skrevet til anledningen av Margot Fikke, bosatt i Blaker og fremført av henne selv under festen, illustrerer på en utmerket måte at de to gamle lagene nå var å betrakte som ett og jeg tar det derfor med her.

Blaker og Sørum for meg

Av Margot Fikke

*Jeg ser over elva på stabbur og hus
Og kan ikke gå dit.*

*Jeg ser over elva på åsen langt borte
Og kan ikke nå dit.*

*Det samme har folk kunnet se og beundre.
De levde for flere, ja mange århundre.
Venn eller fiende derover der borte?
De ønsket seg venner slik vi også gjør det.*

*I motsatt retning går veier og stier,
Oppover, innover bakker og ller.*

*I dag ser vi åkrer og store garder.
Mon tro hva de så de som tente varder,
De som streifet omkring
Før Sørum ble Sørum og Norge et rike?*

*Så langt en kan huske, og det er jo lite,
Så vil en studere og aller helst vite
Om forfedres/formødres vilkår og stand.
Var Sørum et rike i raumernes land?*

Til høyre er omtalen av 50-års-festen, som ble holdt 19. januar 2002, og altså trykket i Sørum-speilet nr. 2, 2002.

Jubileumsmiddagen – et gjestebud som vil huskes

Av Kaare Svarstad

«Lørdag 19. januar (2002) samlet et femtitalls feststemte mennesker seg til festmiddag på Meierigaarden Kro for å markere 50-årsjubiléet i Blaker og Sørum historielag. Festkomitéens formann, Odd Sars-Olsen tok imot de frammøtte, og det ble servert velkomstdrinker mens festlyden gjorde seg kjent med hverandre. For noen kunne det nok være en mannsalder siden sist en treftes. Odd ba medlemmer og innbudte gjester versegod til et veldekket bord. Han uttrykte glede over at bygdas ordfører Hans Marius Johnsen og frue, formann i Romerike historielag Eivind Strømman og redaktøren for den nye bygdeboka, Jan Erik Horgen, kunne være til stede. Han gav så ordet til kveldens toastmaster, Asbjørn Langeland, som loset oss elegant gjennom kveldens meny, som smakte fortreffelig; gravet laks, kalvestek, husets karamellpudding, og drikke for enhver smak. Han holdt også orden på sangene og talerekken. Etter at velkomstsangen, skrevet for anledningen av Gro Langeland, og første runden med kalvestek var unnagjort, stod talene som hører til en slik anledning for tur. En kan trygt si at kvelden bød på «megen veltalenhet».

Som seg hør og bør var historielagets formann i jubileumsåret, Svein Sandnes, førstemann ut. Han tok for seg Sørum historielags 50-årige liv fra stiftelsen i januar 1952 med Thor Hexeberg som den første formann, til sammenslåingen med Blaker historielag i 1970 og fram til i dag. I likhet med så mange lag og foreninger hadde også aktiviteten i historielaget gått opp og ned, og da kanskje mest ned før sammenslåingen til Blaker og Sørum historielag. Men det kom bedre tider, aktiviteten og arbeidsområdene vokste. Formannen så for seg at oppgavene for Blaker og Sørum historielag bare ville bli flere og større, og sa seg glad for at laget seiler i medvind og teller i jubileumsåret mer enn 300 medlemmer. Han avsluttet med å utbringe en skål for en frisk 50-åring. Ordfører Hans Marius Johnsen takket for innbydelsen og gratulerte med de 50 år. Han gav uttrykk for respekt og anerkjennelse for historielagets store innsats med bevaring av vår gamle kulturarv, og ønsket lykke til med dette arbeidet framover. Han overrakte formannen blomster med gratulasjoner og det vanket også en gavesjekk stor kr. 5.000,- fra Sørum kommune. Formann

i Romerike Historielag, Eivind Strømman, var meget imponert over det lagsarbeidet som foregikk i Blaker og Sørum historielag, og berømmet det for tiden som det mest aktive og det største laget i Romerike Historielag. Han gratulerte og overrakte Svein Sandnes en minneplakett med ønske om fortsatt godt lagsarbeid.

Odd Skullerud rekapitulerte Blaker Historielag fra stiftelsen i november 1953 og fram til sammenslåingen med Sørum historielag i 1970 med historiske føringer fra langt tilbake i tid. Første formann var Lars Stykket. Skullerud har en imponerende kunnskap og tilsvarende evne til å huske historiske hendelser og årstall. Han nevnte lensmann Øivin Ribsskog som en sentral person i arbeidet med dannelsen av lokale historielag på Romerike. Som formann i Romerike Historielag fra 1951 var han en pådriver for dannelsen av lokale lag, som i Sørum og Blaker. Han gratulerte og ønsket til lykke med laget videre. Gro Langeland foredro ei artig historie på ekte romeriksdialekt, og etter at Fredrik Lindstrøm i humoristiske ordelag hadde tilkjennegitt sin ros til historielagets virksomhet, var måltidet fortært og tiden var kommet til å takke for dette. Jan Erik Horgen, som er redaktør for den nye bygdeboka, var også imponert over hva Blaker og Sørum historielag har fått til. Han takket for invitasjonen og for det gode samarbeidet med historielaget og for all informasjon han får i forbindelse med utarbeidingen av bygdeboka. Han takket til slutt for et hyggelig måltid og for deilig mat, og gav fortjent ros til servitører og kjøkken. Til avslutning av festmiddagen sang forsamlingen «Fagert er landet», og enten det skyldtes lokalene eller sangerne, hørtes det mektig fint ut. Etter middagen trakk alle ned i salongen, hvor en kunne kose seg med en kaffekopp med tilbehør. Stemningen var meget god. Margot Fikke leste eget dikt og Odd Sars-Olsen trakk fordums historiske linjer fra Blaker Festning til navnet på Oslos paradegate Karl Johan. Kvelden gikk fort og klokka gled godt over midnatt før det ble tid til å si farvel. Mange takk til festkomitéen, Odd Sars-Olsen og Asbjørn Langeland, som stod for regien til en stilig og meget hyggelig jubileumsfeiring. Takk for et gjestebud som vil huskes».

Sang til historielagets 50 års jubileum i 2002

Av Gro Langeland

Mel: Sønnavindsvalsen

Velkommen til historisk fest
Hvor bygdens fortid er «hedersgjest».
Fra Blaker, Frogner, Sørumsand
og Midtbygda-Sørum har mange møtt
fram.

*Til fest hvor ingen kjeder seg,
men bidrar med kunnskap og minner.
Hvor praten går – du kanskje får
no 'n venner, og slektninger finner.*

Vårt fellesskap er bygget opp
av sterk interesse for stort og smått
i daglig liv og politikk
og hvem som var hvem i de åra som
gikk.

*Så her vil ingen kjede seg,
men bidra med kunnskap og minner.
Mens praten går – du kanskje får
no 'n venner, og slektninger finner.*

Ta for deg nå, og kos deg med
de retter som bys – det er hele tre.
Med gravlaks, kalv og god dessert
blir grunnlaget lagt – ansvar det har
enhver:

*For fest hvor ingen kjeder seg
men bidrar med kunnskap og minner
Mens praten går – du kanskje får
no 'n venner, og slektninger finner.*

Jakten på fortiden

Fibula Foto: Tom-Arne Ullersmo

Av Tom-Arne Ullersmo

Denne draktspenna fant jeg i 2017 på Mo gård på Frogner. Den ble levert til Kulturhistorisk museum i Viken (den gang Akershus), da det er innleveringsplikt på funn eldre enn år 1537.

Spenna, som på fagspråket heter Fibula, er en bøylenål. Den kjennes fra tidlig bronsealder og både i bronse- og jernalderen gjorde den tjeneste som smykkenål, og den ble laget i en mengde varierte og rikt dekorerte former. Som oftest ble spennene laget av bronse, men også av edelmetaller.

Fibulaen på bildet er laget av bronse, den er datert til ca. 500-600 e.k., dvs at den er eldre enn 1537 og er Statens eiendom.

Presentasjon av nytt varamedlem

Hege Udnæs Hoel, nytt varamedlem. Foto: privat

Jeg er valgt inn som nytt varamedlem i styret til Blaker og Sørum historielag, og har blitt bedt om å presentere meg selv.

Jeg heter Hege Udnæs Hoel, er 66 år, født og oppvokst på Sørumsand, gift, har 3 barn og 3 barnebarn, og vi bor i Tertittveien i Blaker. Min slekt er fra Blaker på morssiden, min far var fra Grefsen i Oslo. Begge mine foreldre hadde åtte søsken, min mann er yngst av ni, så omgang med stor familie har vært en viktig del av mitt liv og familiebåndene er sterke.

Jeg er pensjonert barnehagelærer og har jobbet i flere av Sørum kommunes barnehager i 42 år. Mine interesser er barn, selvfølgelig, litteratur, trim og friluftsliv. Er veldig glad i å gå på turer og oppdage nye plasser. Derfor bruker vi blant annet mye tid på å

finne nye opplevelser rundt i vår egen kommune. Datteren vår er bosatt i Vadsø, der har vi to barnebarn, og det har gitt oss mange flotte turer og oppdagelser av denne landsdelen. Som barnehagelærer har jeg vært opptatt av å ta med barna rundt i nærrområde til alle årstider og i all slags vær, bli glad i natur og å bruke sansene til å utforske og lære.

Som varamedlem har jeg ikke så mye erfaring ennå, men synes det er viktig arbeid som gjøres og ser fram til å få mer kunnskap etter hvert.

Eva Løfsgaard
Foto: Berit Leikhammer

«Bypике blir forpakterkone»

Av Randi Fjørstad

Eva Løfsgaard har igjen utgitt en bok - den 4. i rekken i løpet av seks år. Og ennå har hun stoff til minst to bøker til, ifølge forfatteren selv, - eller rettere sagt «ifølge forfatterinnen selv», som er Evas språk. Man kan ikke annet enn å beundre Evas energi og skriveglede. Hun går i sitt 94. år og skriver mange timer hver dag. «Jeg må det», sier hun selv – «i min alder har man ikke tid til å vente til i morgen».

Alle bøkene baserer seg på dagbøker som Eva skrev fra hun var 15 år gammel. I tillegg har hun støttet seg til brev hun skrev til foreldrene sine mens hun arbeidet i utlandet som aupair. Den første boken handler om «Oppvekstår øst for Akerselva før, under og etter okkupasjonen». Den gir et veldig interessant tidsbilde sett med en 15-årings øyne. Denne boken kommer snart ut på engelsk, da det har vært stort interesse for den fra Norges Hjemmefrontmuseum og deres besøkende.

I bok nummer to, «Ut i verden», forteller Eva om tiden som aupair i England og Sveits, mens hun i den tredje boken, «På vingene», er tilbake i Norge og skriver om et par spennende år i livet hvor hun bl.a. arbeidet som vikarlærer på Ullevål skole, tok kveldskurs for å bli autorisert som guide i engelsk, tysk og fransk - og utdannet seg til flyvertinne. Boken forteller også om møte med ektemannen Kåre og kjærligheten.

I den foreløpig siste boken, «Bypике blir forpakterkone», forteller Eva om de

første ni månedene som forpakterkone på Sorum prestegård. Året er 1954, Eva og Kåres første barn Trond er 1,5 år, og Eva er gravid i åttende måned med datteren Hanne da hun besøker prestegården for første gang. Med stor innlevelse beskriver hun det første sjokkerte møtet med en mørk og trist forpakterbolig, hvor lukten av sur melk slo mot henne, - og med utedo i fjøset. «Her kan jeg ikke bo» var det første hun tenkte, oppvokst i blokk i Oslo med de fasiliteter som fantes der. Men Eva ble, og tiden som forpakterkone skulle komme til å strekke seg over hele 40 år, helt til de ble pensjonister.

Bok nummer 4 omhandler altså de første månedene i forpakterboligen. Hun forteller levende og morsomt om store og små utfordringer som ble bypiken til del da hun møtte bygda Sorum. Hun hadde aldri satt sin fot i et fjøs tidligere. Hun måtte kjøre traktor, det måtte slaktes og lages mat helt fra grunnen av, innleid arbeidskraft skulle trakteres slik at de ville komme tilbake neste år. Utfordringene sto med andre ord i kø, så ikke minst handler boken

om hvordan hun med en blanding av pågangsmot, vilje og engstelse gikk inn i sin nye rolle. Alle arbeidsoppgaver skulle utføres best mulig, selv når det innebar å temme ampre okser.

Og det falt mye på den unge forpakterkona. Mannen Kåre var hele livet politisk interessert og aktiv. Eva måtte derfor selv ta ansvar, også for å bli kjent med folk i bygda. Det gjorde hun bl.a. ved å sykle rundt å presentere seg, samt engasjere seg i ulike lag og foreninger. I boka møter vi tidlig både Sjømannsmisjonen og sangkoret Fossegripen. I tillegg får vi et godt bilde av hvordan samfunnet fungerte på 50-tallet, hvor kundene handlet over disk, veldig få hadde bil, de fleste syklet eller tok buss, avtaler ble inngått via brev osv.

De første 3 bøkene ga Eva ut på eget forlag. Den siste boken er utgitt av Sandnes forlag, og alle er selvfølgelig til salgs i bokhandelen på Sørumsand.

Redaksjonen gratulerer Eva med nok en interessant bok og ønsker lykke til med arbeidet på bok nummer fem.

I dette huset i Sørumsand sentrum holdt bokhandelen til i mange år. Foto: Privat

100-åringen som drev Sørumsands første bokhandel i 40 år

Av Randi Fjørstad

Odd Birger Wølner er en av Sørums eldste menn. Han fylte 100 år den 10. februar i år, og bor på Blaker bo- og omsorgssenter. Han er en vital 100-åring, husker godt og er en god forteller. Jeg hadde gleden av å snakke med ham i mars, kun en uke før coronaen slo til. Derfor kommer denne artikkelen litt senere med i Sørum-Speilet enn planlagt. Men nå er den her. Odd Wølner hadde mye interessant å fortelle, bl.a. drev han bokhandel på Sørumsand i drøyt 40 år. Han overtok butikken etter faren Ole E. Wølner, som startet bokhandelen allerede i 1932. Odd var ikke gamle karen da han ble hjelpegutt i farens butikk.

Odd ble født hjemme, i 2. etasje i meieriet i Lørenfallet, for drøyt 100 år siden. Faren het Ole Engebretsen Wølner (1882-1967). Han kom fra Søstua Wølner. Moren het Borghild Egner og var datter av smeden i Lørenfallet. Odd er nest yngst av fem søsken, hvorav de fire eldste alle ble født hjemme i den lille leiligheten i meieriet.

Faren Ole drev meieributikken i Lørenfallet frem til 1927. Det året fylte Odd syv år. Da ble meieributikken solgt til Johan Nøvik. Han var erfaren, hadde allerede arbeidet som «betjent» i butikken. Med seg på laget hadde han kona Lena Margit Nøvik, f. Berg. De drev meieributikken videre i 20 år, frem til 1947.

Foreldrene til Odd kjøpte først gården Jentoft på Sørumsand. Gården lå der som Sørum gamle rådhus nå ligger. Foreldrene drev gården noen år, men så ble den solgt videre til Johan Holter. Selv kjøpte de huset Sundby på Sørumsand. Sundby lå der hvor Fokusbygget ligger i dag.

Faren ønsket å drive bokhandel og hadde søkt Norsk Bokhandlerforening om lisens til det. Men søknaden ble først avslått, med den begrunnelse at det allerede fantes en bokhandel både på Årnes og i Lillestrøm. Hensynet til de eksisterende bedriftene veide tungt. De skulle sikres levelige vilkår og skjermes mot unødvendig konkurranse. Det var en viktig oppgave for bokhandlerforeningen.

Faren bestemte seg da for å kjøpe en liten kolonialbutikk i Løken, men akkurat samtidig fikk han allikevel løyve til å starte med bokhandel på Sørumsand. Det ble et lite dilemma en stund, hva skulle han nå gjøre? Faren valgte å starte opp begge steder. Han ville prøve om det gikk an å drive to butikker samtidig. Dette skjedde i 1932. To av de eldre søsknene arbeidet sammen faren, spesielt på Løken. De var på den tiden 15 og 17 år gamle.

Men først hadde søsknene tatt utdanning. Einar Sigvart (f. 1913) var eldst i flokken. Som gutt fikk han uten spørsmål støtte fra foreldrene til å ta handelsgymnasiet. Den nest eldste var Anna Karoline (f.1915). Som jente var det ikke selvsagt å få samme økonomiske støtte. Anna var imidlertid en handlekraftig og flink jente. Hun bestemte seg for å lese på egen hånd. Hun gikk opp som privatist og tok middelskoleeksamen i alle fag med godt resultat.

Brødrene Arne Kolbjørn (f. 1917) og Odd Birger (f. 1920) fikk begge støtte til middelskoleeksamen. Det var guttene som måtte støttes frem til en utdanning og et yrke den gangen. Jentene skulle helst gifte seg. Den yngste i søskenflokket var Karen Margrethe f. 1926. Hun ble lenge kalt Lillegull. Senere tok hun navnet Kas og brukte det resten av livet.

Samtidig med Odd var det to andre gutter fra Sørumsand som tok middelskoleeksamen. De tre guttene var gode kamerater og fulgte hverandre i videre yrkesvalg en periode.

Etter middelskoleeksamen var Odd litt skolelei - mener han å huske. Han tror det var grunnen til at han ikke gikk videre på skole der og da. Han ville fått støtte hjemmefra til å ta gymnasiet, men han ønsket å komme seg ut i jobb - og høyt på ønskelisten sto jernbanen.

Ordføreren i Sørum på den tiden var sjef for jernbaneskolen. De tre kameratene ønsket alle å få arbeid ved jernbanen, og faren til Odd ordnet dette gjennom en samtale med ordføreren. Det betydde at de først startet som visergutter i jernbanen. Arbeidet besto i å løpe rundt i Oslo med beskjed til butikker og kunder og varsle om at det var ankommet varer til henting. Dette trivdes de veldig godt med en stund - det var stort å tjene egne penger.

Odd ble til sammen 8 år i jernbanen, tok eksamen som telegrafist ved jernbaneskolen, men bestemte seg allikevel for å slutte til fordel for å arbeide hos faren.

Bokhandelen faren hadde startet på Sørumsand i 1932, holdt til i stua hjemme i huset Sundby. Stua var ca. 20 m2 stor. Odd overtok butikken alene da faren pensjonerte seg i 1951. På den tiden hadde Odd bygget seg hus på nabotomt til Sundby. Han flyttet bokhandelen dit og drev derfra frem til Gjensidigebygget ble reist i 1978. Da flyttet butikken inn der.

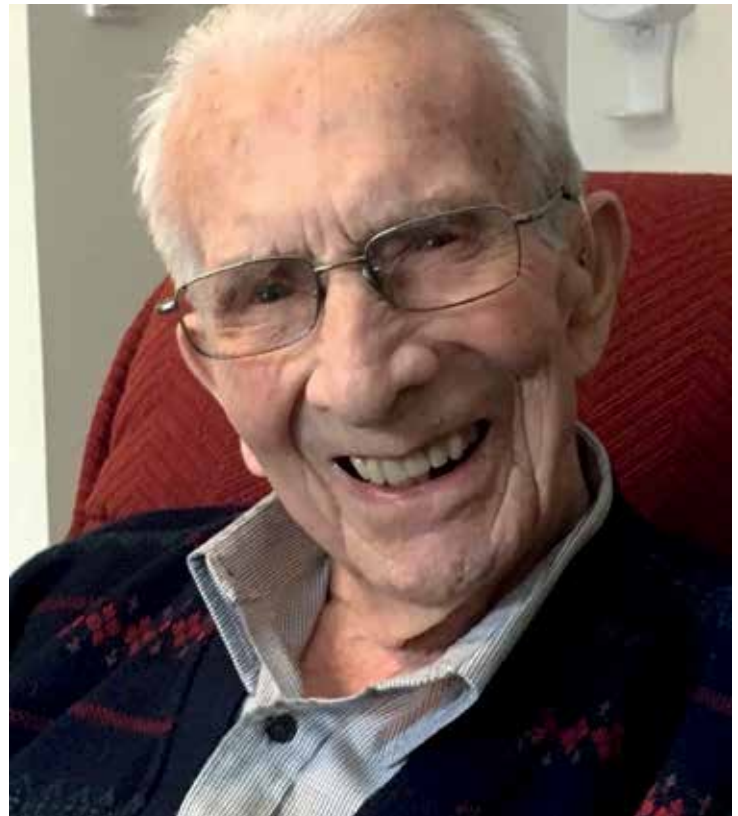
Bokhandelen skulle bli Odds yrke i hele 40 år. Da han pensjonerte seg, solgte han butikken til en som hadde arbeidet i Tanum bokhandel i Oslo. «Jeg hadde tro på at det skulle gå bra videre, men etter noen få år var dessverre bokhandelen konkurs. Det ble nok litt annerledes å drive butikk på lille Sørumsand enn midt i Oslo sentrum» sier Odd.

Odd forteller at det var to ting som var hovedårsaken til at han lyktes med bokhandelen i alle disse årene. Det ene var at han hadde all levering av skolemateriell til skolene i Sørum, Blaker, Aurskog og Høland. Han kjørte selv ut alt materialet. Det var det som «drev» butikken. Salg av bøker kom ikke skikkelig i gang før kona hans, Lillemor f. Hegtun, begynte i butikken. «Hun var helt fenomenal til å selge», forteller Odd. «Hun ble kåret til den beste selgeren i Norge av Gyldendal da de ga ut sitt store norske leksikon i 10 bind for første gang i 1978. Det var et veldig stort og dyrt bokverk, men Lillemor solgte aller best», forteller han stolt.

Han er ikke alene om å mene det. En kort rundspørring blant gamle kunder gir begge det samme gode skussmålet: «De var begge veldig entusiastiske, trivelige og gode selgere». Sønnen Odd Erik forteller om foreldre som fulgte godt med i markedet, leste seg opp på nye bøker, var flinke til å se kundenes behov og kunne anbefale lesestoff deretter. Det er viktig også i dag, men enda viktigere var det før i tida da informasjon og markedsføring ikke var så tilgjengelig som nå. Odd Erik forteller videre at bokhandelen på lille Sørumsand flere ganger ble kåret som «topp 5» ved lansering av nye verker i Norge.

Else Ouren Otnes, som var husstellærer på Sørumsand i mange år, forteller at skolen kjøpte alt materiell av Wølner. «Skolen skrev lister over det elevene trengte. I tillegg laget Lillemor liste over det hun mente var ønskelig for elevene, og som regel endte elevene opp både med det de trengte og det som var ønskelig», forteller Else, og fortsetter: «I tillegg viste Lillemor oss alltid nye bøker som var kommet, og hvis vi ikke greide å bestemme oss der og da ga hun oss et «lesereksemplar» (en smakebit av boken laget av forlaget) og sa: «Ta med dette hjem og les - så kan dere komme tilbake å kjøpe boken etterpå». En strålende salgsmetode må vi vel kunne slå fast.

Odd selv gir uttrykk for at han er veldig fornøyd med valg av kone. Ingen har kunnet vært bedre enn Lillemor. «Og det var på nære nippet at vi aldri møttes», erindrer han. «Jeg ble nemlig buden til en 60-års-markering i Bokhandlermedhjelperforeningen. Markeringen kolliderte med at skytterlaget vårt skulle markere sin

Odd Wølner som fyller 101 år i februar

Foto: Privat

90-årsdag, og jeg skulle jo egentlig dit. Men så bestemte jeg meg for at det var viktig å prioritere faget mitt og dro dit. Der traff jeg Lillemor, og da var det gjort vet du», forteller han. «Siden var det oss to for alltid. Det var veldig trist at Lillemor døde såpass tidlig. Hun ble «bare» 81 år».

Odd og Lillemor fikk to barn, en sønn og en datter, som har beriket ham med 4 barnebarn og ett oldebarn. På fritiden har han alltid vært aktiv, først og fremst innen idrett. Han er f.eks. Sørumsand Idrettsforenings lengstlevende formann. Og han har vært politisk interessert. Høyre har vært hans parti i alle år, og han følger fortsatt godt med.

Som 100-åring er han spesielt fornøyd med tre ting når han tenker tilbake. Først og fremst er han fornøyd med familien sin. Deretter at han i alle år har greid å være aktivt med i SIF (Sørumsand Idrettsforening). Det har vært mange dugnader gjennom årene, og han er veldig opptatt av at det er viktig å bevare dugnadsånden. Han skryter hemningsløst av SIF og den innsatsen som gjøres der også i dag. «I dag har de maskiner til hjelp riktignok. Vi måtte gjøre alt for hånd», minnes han. «Men jeg synes de er veldig flinke. Idrettsplassen er så flott».

Sist, men ikke minst, er han glad for at han har lyktes med det meste av det han har drevet med. Han mener det skyldes at han er velsignet med god helse og har hatt stor arbeidsglede. Alt dette er han svært takknemlig for.

Nå nyter han sitt otium på Blaker Bo- og omsorgssenter og er veldig tilfreds med det meste.

Han ser godt, hører litt dårlig, synes det er godt å ha en rullator å støtte seg litt til når han går, er sosial og glad i å snakke med andre mennesker. «Nei, jeg er så tilfreds med det meste. Har ingen ting å klage over» sier den svært oppegående 100-åringen.

Redaksjonen takker ham for den gode samtalen, og gratulerer på forskudd med 101-årsdagen den 10. februar 2021.

Fjuk første fotballag. Bak fra venstre: Einar Mellem, Knut Andresen, Hans Huserbråten, Reidar Døhli, Ivar Hagen og Jens Kurland. Foran fra venstre: Reidar Nyborg, Josef Andresen, Holger Hansen, Einar Hagen og Borger Løkka. Helt forrest: Klubbens formann Olaf Haga.

Jernbryllup i Blaker-idretten

Av Jon Wiik

Starten på 2021 innebærer et jubileum for idretten i Blaker. 1. januar er det nøyaktig 70 år siden Fjuk Sportsklubb og Blaker Idrettslag slo seg sammen i 1951 og fortsatte under navnet Blaker Idrettslag.

Forhistorien

Fjuk Sportsklubb ble stiftet på Fjuk skole 6. juli 1933. Det skjedde knapt 11 år etter at Fossum Skiklubb ble stiftet i 1922. Fossum skiftet senere navn til Blaker Idrettslag. Stiftelsen av Fjuk sportsklubb skjedde på Fjuk skole, og skolens styrer Olaf Haga ble valgt til sportsklubbens første leder, eller formann som det het den gangen. Med seg i styret fikk han Christian Fjuk som nestformann, Holger Hansen sekretær, Lars Beite kasserer og Arne Slorbak styremedlem. På stiftelsesmøtet ble det tegnet 19 medlemmer, et antall som økte jevnt og trutt i årene fram til krigen, og ikke minst etter. Ved sammenslutningen med Blaker Idrettslag i 1951 var medlemsantallet økt til 80.

Fjuk Sportsklubbs fem idrettsgrener

Olaf Haga ledet klubben de fem første årene. I 1938 ble han avløst av Lars Beite. Året etter overtok Jens Kurland, deretter Einar Hagen i 1940. John Stagrim sto oppført som formann fra 1941, men det var bare på papiret. Den idrettslige aktiviteten lå naturlig nok nede under krigen. Men da den gjenoppsto etter freden i 1945, fortsatte Stagrim og hans styre det første året. Deretter var Kaare Hogseth formann i 1946, 1947, 1949 og 1950, avbrutt av Ivar Hagen i 1948, før Oluf Skåningsrud skulle bli sportsklubbens siste leder, valgt for 1951. Men da ble han i stedet styremedlem i det nye fellesstyret

etter fusjonen med Blaker Idrettslag på nyttårsdagen 1951. Fjuk Sportsklubbs lover ble utarbeidet og godkjent på et medlemsmøte 17. november 1933, og formålsparagrafen lød slik: «Lagets formål er å fremme sund idrett og et godt kameratskap».

Tre idrettsgrener ble tatt opp fra starten av: Fotball, ski og friidrett. I 1940 kom ei håndballgruppe så smått i gang før krigsutbruddet, men aktiviteten skjøt fart først fra 1945. I 1949 kom også skøyter på menyen.

Nylenna ble «basen» til Fjuk Sportsklubb

Fotballaget spilte naturlig nok sine første kamper høsten 1933 på bortebane, blant annet en på Rømskog. Rett før stiftelsen om sommeren hadde et lag fra Fjuk spilt en kamp mot Blakers B-lag i den første kampen på den nyplanerte Svarstadmyra.

Men de behøvde ikke å vente veldig lenge før de slapp til på egen grunn. Allerede på stiftelsesmøtet forelå det tilbud om å få leie to områder som lå tett inntil hverandre til å opparbeide idrettsplass, ett fra Christian Fjuk på halvannet mål, samt ett fra brødrene Fjuk på drøyt det dobbelte.

Styret takket ja til begge og slo jordstykkene sammen. Tidlig på høsten ble det satt i gang en gedigen dugnadsjobb på Nylenna, noen hundre meter i luftlinje fra Fjuk skole retning Fjukåsen og sentralt beliggende i skolekretsen.

Det ble satt ned en komité til å planlegge og lede arbeidet, med Lars Beite som formann. Litt senere ble Ivar Hagen utpekt som arbeidsleder. Interessen for å bidra var stor i grenda, blant annet med hestehjelp. Arbeidet gikk med liv og lyst, og allerede sommeren 1934 var anleggsarbeidet på plassen kommet så langt at det kunne drives trening både i fotball og friidrett.

Et klubbstevne 2. september var i realiteten starten på friidretsaktiviteten i klubben, som tok seg stadig opp i årene som fulgte og kulminerte med at Fjuk SK stilte eget lag i Holmenkollstafetten i 1950, klubbens siste leveår!

Anleggsutbygging i rekordfart

Parallelt med dette arbeidet pågikk det en tilsvarende dugnadsjobb for å bygge en hoppbakke i nærheten. På ovennevnte medlemsmøte 17. november 1933 ble det besluttet å bygge ut et godt bakkeemne på eiendommene til August Fjuk og Karl Andersen Stagrim, som stilte grunnen til fri disposisjon.

Det gikk ikke mange dagene fra vedtaket ble fattet til arbeidet var i gang. Dermed kunne Fjukbakken tas i bruk allerede vinteren 1934. Det første klubbrennet, som samtidig var skolerenn for Fjuk skole, ble avholdt allerede 11. februar. Hopplengdene lå på 20-25 meter, men ble lengre etter hvert som det ble foretatt utbedringer i bakken.

I årene fram til rundt 1950 samlet årlige krets- og distriktsrenn stor deltakelse, og fikk et godt renommé. Kretsrennet i 1940, for eksempel, var ifølge Indre Akershus Blad særdeles vellykket. I referatet i lokalavisa het det blant annet:

«Deltakelsen må sies å være utmerket så sent på året. Kretsens fleste klubber var representert, og av de 65 anmeldte startet i alt 60 løpere. Kvaliteten var også meget god. Det var mange kraftige satser, flotte svev og sikre nedslag, og fallprosenten var meget lav. Bakken var i utmerket stand og viste seg å være en glimrende guttebakke. Den ble da også rosende omtalt, så vel av løpere som av sakkyndige. Rennets avvikling var meget grei, og hele rennet var unnagjort på fem kvarter. Premieutdelingen ble foretatt umiddelbart etter rennet».

Fjuk stadion innviet

Banen på Nylenna ble fullført sommeren 1935, og den offisielle åpningen av Fjuk Stadion fant sted 1. september med stor festivitas og om lag 500 (!) entusiastiske mennesker til stede. Åpningstalen ble holdt av ingen ringere enn rikstreneren i friidrett, Carl Silfverstrand, som også fikk æren av å ta avspark i åpningskampen i fotball mellom Fjuk og Finstadbru B. Til stor begeistring hos publikum endte den med hjemmeseier 3-2.

Fjuk SK stilte også flere lag i aldersbestemte klasser. Her et guttelag fra før krigen. Bak fra venstre: Sverre Ødegaard, Asbjørn Hogseth (?), Sven Andresen, ukjent (delvis skjult), Hans Stagrim, ukjent, Arthur Andresen og Alf Andresen. Foran til venstre: Ivar Andresen, de to øvrige ukjente.

Gjestene fra nabobygda var derimot alt annet enn begeistret. De viste seg som dårlige tapere da de satte kursen hjemover rett etter kampslutt. Uten å gi beskjed droppet de den tillyste banketten. Det likte Fjuk-kara mildt sagt dårlig, men samlet seg likevel til en grundig feiring av dagen og seieren.

Banen på Nylenna målte 96x50 meter, men ble i 1947 utvidet til internasjonale mål, 100x59 meter. Det var slett ikke det eneste som skjedde på anlegget i etterkrigsårene. I 1946 ble det bygd et garderobehus for idrettsutøverne, og framfor alt ble det oppført scene med stort overbygd dansegulv for de mange og populære danse- og markedstilstelningene som foregikk på stedet fra 1945 og et drøyt tiår framover. Fjukmarken ble vidt kjent, ikke minst takket være sine lokalrevyer, noe vi tidligere har grundig omtalt her i Sørumspeilet.

Skøyter ble populært

Dermed hadde både fotballspillere, friidrettsfolk og skihoppere fått sine steder å være, og langrennsløyper var det jo overalt på den tiden. Senere ble Fjuk stadion også tilholdssted for håndballgruppa, som på den tiden var en ren jente- og kvinneidrett.

I klubbens siste leveår, 1950, ble banen også en skøytearena. Inntil da – både før og etter krigen – hadde klubbens skøyteaktivitet foregått på Fjuktjernet, men i uorganiserte former. Da ei skøytegruppe ble stiftet i 1949, og det første klubbøpet ble avholdt med 35 deltakere, fortsatt på tjernet, fikk den populære sporten vind i seilene.

Da Fjuk stadion så ble islagt i 1950, fortsatte blomstringen. Oskar Hellne var primus motor. Ikke bare ble han valgt til skøytegruppas formann. Om kveldene slapte han skøyter så det formelig gnistret i kjelleren under butikken sin på Snippen. Banen ble

Olaf Haga var styrer på Fjuk skole, opptatt av godt samhold i grenda og dessuten idrettsinteressert. Det var derfor helt naturlig at han ble Fjuk Sportsklubbs første leder.

Oskar Hellne var primus motor da Fjuk SK introduserte skøytesporten i Blaker i 1949/50.

Håndball kom på programmet like etter krigen både i Blaker IL og Fjuk SK. Etter fusjonen i 1951 besto Blaker-lagene av spillere fra begge klubbene, som dette lagbildet illustrerer. Bak fra venstre: Ukjent, Sylvi Ingjer, Liv Sandli, Bjørg Hatlestad og Randi Nygård. Foran fra venstre: Inger Ekren, Elsa Huserbråten, Randi Kurland, Jorunn Olsen og Lovise Skugstad.

flittig benyttet, mest til trening men etter hvert også til både klubb- og kretsstevner, de påfølgende vintrene. Med andre ord også etter sammenslutningen med Blaker IL, helt til det ble skøytebane på Bruvollen i 1954.

Kommunen ønsket ett idrettslag

I de første årene etter krigen falt det seg naturlig at spørsmålet om en sammenslutning mellom Blaker IL og Fjuk SK ble brakt på bane bygdefolk imellom. Stemningen var til å begynne med heller laber i begge leirene, men i 1947 startet det som skulle bli en prosess i retning av fusjon. Tidlig det året oppnevnte Blaker herredsstyre et kommunalt idrettsutvalg, som innkalte til et møte 20. april. Her ble spørsmålet om sammenslåing tatt opp til bred drøfting for første gang.

Det framkom tydelig at kommunestyret hadde et sterkt ønske om dette. Det ble framfor alt frontet av ordfører Josef Amundsen, som mente det var uheldig at det lille som var av kommunale bidrag skulle deles på flere små lag. I stedet ønsket han at idretten skulle samle seg med et hovedmål om å bygge et sentralt idrettsanlegg, som oppfylte datidens krav.

Idrettsutvalgets formann Wilhelm Bjørklund sa seg enig med ordføreren, og var stemt for å bygge dette i tilknytning til et forsamlingslokale som var påtenkt i bygda. Nærmere bestemt på Skugstad, som ble utpekt som kommunens geografiske midtpunkt og som dermed ville være en lokaliserings som tilfredsstilte alle innbyggerne.

Bruvollen ble løsningen

På sitt årsmøte 14. november 1948 besluttet Blaker IL å sende en henvendelse til Fjuk SK med henstilling om å velge tre personer til forhandlinger om saken. Fjukungene svarte positivt, og oppnevnte Øivind Egeberg, Einar Sann og Kaare Hogseth som sin delegasjon.

Det første forhandlingsmøtet foregikk på Huseby 6. februar 1949, hvor planene om idrettsanlegg og forsamlingshus på Skugstad sto sentralt. Ganske snart ble det imidlertid klart at disse planene måtte henlegges, rett og slett fordi det ikke var plass nok på stedet.

Da dukket det opp et annet alternativ, som ga et vel så godt grunnlag for å arbeide videre med saken. Holm Jødahl stilte et snauhogd område på om lag 60 mål ved Kjølstad bru til disposisjon. Dette ble 4. juni 1949 kjøpt av Blaker Travelskap, som umiddelbart startet arbeidet med å opparbeide travbane. Det ledige arealet innvendig i travbaneovalen ble straks tilbudt idrettslagene, og en passende tomt for forsamlingslokale ble holdt klar tett inntil.

Fra to ekstraordinære generalforsamlinger i lagene 25. og 26. mai 1949 skjøt dermed prosessen fart. Bruvollen-alternativet var langt mer spiselig for fjukungene enn Skugstad. Det var jo ikke lange biten dit fra Fjuk, i hvert fall om man gikk skauleiers.

Modningsprosessen over

Tanken på fusjon var modnet og stemningsskiftet et faktum. For å gjøre en halvannet års historie kort, ble sammen-

slutningen vedtatt på begge lags årsmøter i november 1950. Det offisielle giftemålet fant sted på nyttårsdagen 1951 med 66 medlemmer av de to partnerne til stede. Fra Fjuk SK tok Kaare Hogseth (nestformann) og Oluf Skåningsrud (styremedlem) plass i det historiske fellesstyret. Blaker ILs representanter ble Arne Orderud (formann), Odd Skullerud (sekretær) og Odd Reidar Foss (kasserer).

4. oktober samme år kjøpte idrettslaget det nevnte området på Bruvollen av travelskapet, og opparbeidet idrettsanlegget, som ble innviet 19. juli 1953. Drøyt to år senere ble Blaker Samfunnshus innviet.

Fjuk Sportsklubb var historie, men Fjuk Stadion levde videre i mange år. Markedsplassen eksisterte til i slutten av 1950-årene, og fotballbanen helt til utpå 1960-tallet som en reservearena til trening og treningskamper.

Og i grendas eldste generasjon, blant gjenlevende folk født rett før og under krigen, lever minnene fremdeles. Om en morsom og spennende «ungkarstid», som endte med at et langt og godt ekteskap ble inngått. På neste års første dag kan det altså feires jernbryllup!

Nye idretter og tilbud til jenter

To nye idretter ga oppsving. Om aktiviteten hadde vært stor i Fjuk sportsklubbs sju første leveår, tok den seg ytterligere opp da krigen tok slutt i 1945.

Det skyldtes nok først og fremst at sportsklubbens rolle som en samlende kraft i grenda ble enda viktigere i en krevende tid. Men også at det ble sportslig tilbud for jenter og kvinner, da de to nye idrettene håndball og skøyter kom på programmet.

«Håndballen hadde nok sitt utspring på Fjuk-skolen. For vi spilte mye håndball i friminuttene, og da falt det seg naturlig å utvide dette til en mer organisert aktivitet på fritiden. Det ble et kjærkomment tilbud til oss jentene», minnes Liv Bråthen, født Sandli.

På turer med lastebil

Grete Fjuk var håndballgruppas leder det første året etter krigen. Så ble hun avløst av Anna Husmo og Kaare Hogseth, før Livs far Oluf Skåningsrud overtok de to siste årene før fusjonen.

«Pappa kjørte oss til kamper rundt omkring på Romerike. Vi stuet oss sammen bakpå lastebilen hans. Etter trening og kamper samlet vi oss ofte på kaféen til a' Martha Hellne på Snippen. Vi ble en god og sammensveiset venninnegjeng, og vi trente oss sjøl» forteller Liv Bråthen, som fyller 85 på selveste julaften.

Hun var for øvrig med på Fjuk-laget som

Inger Ekren (Sigstad) (til venstre) og Inger Beate Sann (Torvund) var to av de som startet med håndball på Fjuk.

i 1948 ble romeriksmestere for pikelag. Utvilsomt et høydepunkt i den kortvarige epoken, men også kvinnelaget hevdet seg bra både i kretsserien og ulike turneringer.

«Import» fra Aurskog

Liv husker også hvor mye hun beundret to medspillere fra Aurskog, som sluttet seg til fjukingene.

«Søstrene Gunhild og Ragnhild Nordby kom syklende fra sitt bosted i nærheten av Haneborg skole til trening og kamper. Det ble mange kilometer med ekstra trening i løpet av noen år», fastslår hun.

Men duoen var ikke det eneste søskenparet fra Aurskog som søkte seg til Fjuk for å utøve sine idretter. Det gjaldt også brødrene Einar og Asbjørn Berger, som bodde ved Ulviksjøen. De utviklet seg senere til å bli skøyteløpere i norsk toppklasse, og den spede starten skjedde altså i Fjuk Sportsklubb.

«Nylenna var vel den nærmeste skøytebanen for dem da den ble islagt i 1950, og dessuten hadde gutta mye slekt i Blaker. Faren deres betalte medlemskontingenten og kjørte dem til og fra», forklarer Thorbjørn Andresen, som er tremening med Berger-brødrene og har nær kontakt med dem den dag i dag.

«Asbjørn har fortalt mye om denne

tiden, blant annet at de drev tørrtrening på dansegulvet på Fjuk stadion», humrer Thorbjørn.

Et sviende nederlag

Ett minne har imidlertid den mangeårige toppidrettsmannen fortrengt. At han tapte for jevngamle Inger Ekren (Sigstad) i samløp både på 400- og 800 meter i et klubblop i 10-årsalderen, var noe som sved.

«Mange år etterpå ymtet han frampå om et revansjeoppgjør, men da takket jeg nei», sier Inger med et skratt.

Senere ble håndball hennes idrett. I en årrekke var hun en viktig spiller på Blakers kvinnelag, men også for hennes del startet det så smått i Fjuk Sportklubb som jentunge.

«Jo, faktisk var jeg med og spilte en håndballkamp for Fjuk. Jeg husker ikke årstallet, men var nok ganske lita. Det jeg derimot husker, er at jeg var utrolig stolt! Kledd i fotballtrøyer til fotballgutta. Den var gul med sorte tall, mener jeg, og veldig lang. Jeg tror den rakk meg til knea!

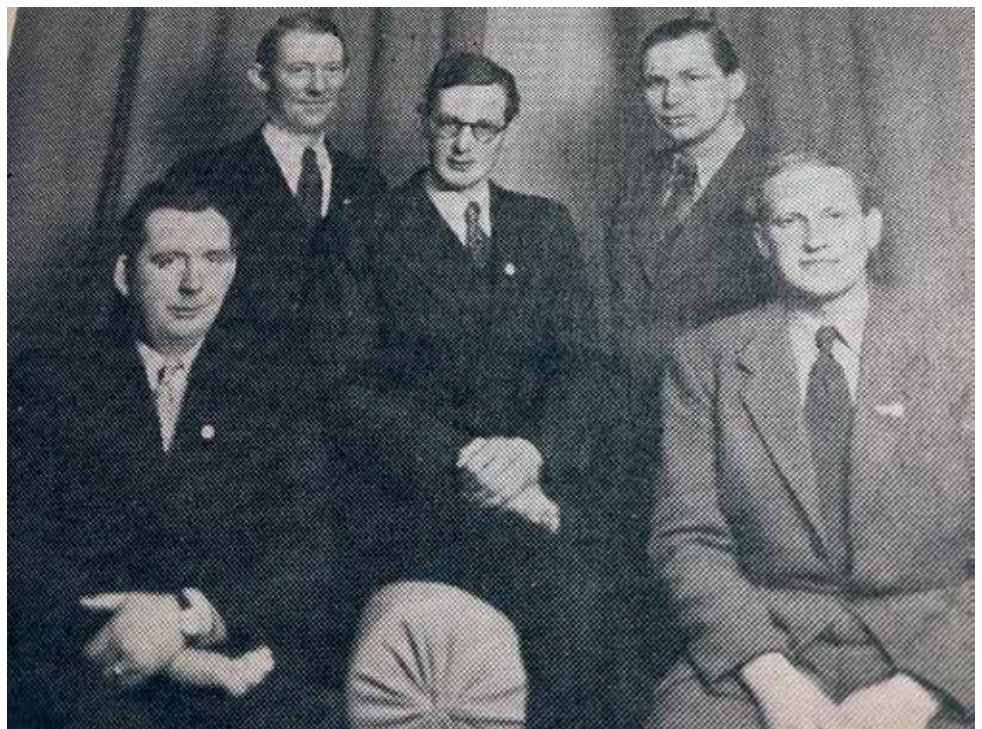
Og så hadde jeg problemer med å huske hvem jeg skulle dekke opp. Det var spiller mot spiller, og jeg måtte ofte se meg om for å løpe riktig vei. Men det ble da bedre etter hvert, forteller den spreke pensjonisten lattermildt, og legger ikke skjul på at hun hadde mye glede av håndballen».

Og hun var slett ikke den eneste som ble bitt av idrettsbasillen på Nylenna!

Kilder:

*Blaker Idrettslags 50-årsjubileumsbok utgitt i 1972
Samtaler med Liv Bråthen, Inger Sigstad og Thorbjørn Andresen.*

Bilder fra nevnte bok, samt utlån fra de to sistnevnte.

*Styret i Blaker Idrettslag etter fusjonen med Fjuk Sportsklubb 1. januar 1951.
Fra venstre: Kaare Hogseth (nestformann), Oluf Skåningsrud (styremedlem), Odd Skullerud (sekretær), Odd Reidar Foss (kasserer) og Arne Orderud (formann).*

Jesus innlog i Jerusalem

Tegnet av 2.klassing på Mork skole 1957,
Anne-Marie Lund

Gamle skoleplansjer

Av Anne-Marie Lund

Denne våren fikk historielaget lov å overta et utvalg av gamle skoleplansjer fra Haugtun skole. Skolen skal legges ned, og vi vil gjerne ta vare på gamle «skatter» som fort kan bli borte i en hektisk flyttesjau. Noen skal selvfølgelig skolen beholde og ta med til Fjuk skole når den tid kommer. Grendeskolen på Fossum og Mork har lidd samme skjebne som Haugtun nå, og både elever og plansjer derfra havnet i sin tid på Haugtun. De plansjene som vi fikk, er registrert og fotografert, og inntil videre blir de oppbevart på Nordli. Etter hvert er det kanskje rimelig at de flyttes til Vølneberg gamle skole, der det også er en plansjesamling fra før. Det viktigste nå er at de blir tatt vare på, og det er mange grunner til det.

Dekorativt element i interiøret

Det er en god stund siden bilder av slike plansjer eller plakater dukket opp i interiørblader, og slik har nok mange fått øynene opp for hvor fine disse er. I mange år har de vært bortgjemt på skoleloft og i kjellerrom, men fikk en renessanse da «shabby chic»-trenden ble nærmest enerådende i interiørverdenen på 1990-tallet. Da var plans-

jer med preg av å bli båret inn og ut av klasserom, med frynsete kanter og litt fuktskader, svært populære. Nå er det heller et spørsmål om smak og behag som avgjør om plansjene skal være slitt eller godt bevart. Det selges også nye trykk av gamle plakater. Fremdeles er de ettertraktet på bruktmarkedet og har en viss verdi, gjerne fra 200 kr og oppover. På internett fins det mange slike salgssteder, og finn.no har en egen avdeling for skoleplansjer.

Hvorfor vil mange ha slikt på veggene? Først og fremst fordi de er dekorative, og fordi tegningene er vakre med mange detaljer, og motivene er varierte. Det er dyr av alle slag, fugler, fisker og insekter, alle slags planter, bilder fra dagliglivet og ikke minst; bilder fra bibelhistorien. Da plansjene ble laget, var formålet at de skulle brukes i undervisning i en tid da fotografier enten ikke fantes eller var en sjeldenhet.

Jesu inntog i Jerusalem.
Etter maleri av John E. Sutcliffe.

Undervisning før og nå

Moderne multimedia- hjelpemidler brukes i skolen i dag, og det er ingen tvil om at det gjør undervisningen enklere og bedre for både elever og lærere. Bilder søkes lett opp, og en får raskt svar hvis en lur på noe konkret. Det virker som om alt har endret seg så mye etter at vi fikk Internett, at all undervisning snart foregår via en skjerm. Det er vanskelig å tenke seg undervisning med bare ord, uten bilder. Men slik var det lenge. Så kom skoleplansjene og etter hvert illustrasjoner i lærebøkene. Utviklingen de siste tiårene har nå ført til at elevene har tilgang på alle slags bilder og lyd hele tiden.

Noen er bekymret og mener at tidligere tiders metoder fremdeles bør brukes til en viss grad, i hvert fall for å skape variasjon i undervisningen. Tiden kan uansett ikke skrues tilbake. Et lite glimt inn i norsk skolehistorie viser at mye har skjedd. At verden forandrer seg, og at skolen må være med på endringene, er ikke noe nytt.

Kristendom var hovedfaget

Da skoleloven ble innført i Norge i 1739, var hovedmålet for undervisningen at elevene skulle lære såpass om kristendommen at de greide å bli konfirmert. Konfirmasjonen ble innført i 1736, og gjaldt alle, for kristendommen var statens religion. For å bli konfirmert måtte en bevise at en hadde en viss kunnskap om kristendommen.

I skoleloven står det at alle barn mel-

lom 7 og 10-12 år hadde plikt til å gå på skole. Fagene skulle være: Kristendom, lesing, skriving og regning. Undervisningen i bygda skulle foregå på omgang mellom gårdene til sammen ca. tre måneder i året, dit kom da en reisende skolemester. Av og til kom selveste presten for å se at alt gikk riktig for seg.

Selvfølgelig hadde noen barn i Norge fått undervisning lenge før skoleloven ble innført, men denne loven gjaldt altså også for «almuens børn». Loven hadde noen tillegg som viste at det var nesten umulig å gjennomføre dette for absolutt alle. Det sto «for dem som kan søge skole», og både geografiske og andre forhold kunne gjøre det umulig for mange. Dessuten måtte skolemesteren flere steder få ekstra betalt av foreldrene hvis barnet også skulle lære å skrive og regne. Kristendom og lesing var viktigst.

Fastskoler og lærere med utdanning

En ny skolelov kom i 1827. Her sto det at hver hovedkirke og verk eller bruk med mer enn 30 ansatte skulle ha et skolehus. Omgangsskolens tid var dermed i ferd med å ebbe ut. Etter en ny lov om allmueskoler på landet i 1860 fikk hver bygd og grend sitt eget skolehus. Med egne hus for undervisning ble det aktuelt å bruke annet undervisningsmaterieell enn bare bøker. I skolestuene ble det snart satt opp store tavler som læreren kunne skrive og tegne på, og med tiden: Kart over Norge og resten av verden, og nesten alltid et kart over «Jødeland» (bibelhistorie og kristendom var fortsatt det viktigste faget). Omsider kom store papplater med bilder både fra naturen og bibelhistorien – altså skoleplansjer.

I loven sto det også at det skulle opprettes «seminarier», slik at lærere for barn fikk undervisning i yrket. Tidligere hadde det vært ganske tilfeldig hvem som ble «skolemester», det kunne være klokkeren i bygda, eller det kunne være tidligere elever som hadde utmerket seg med anlegg for «det boklige». Gjennom undervisningen i pedagogikk og flere fag som etter hvert kom på planen, fikk blivende lærere innsyn i metoder og nye ideer. Slik ble anskuelserundervisning, å lære ved å iakta, en viktig metode som ble brukt overalt, og plansjene ble et viktig hjelpemiddel.

Anskuelserundervisning og bilder

Mange av de tidligere skoleholderne hadde nok brukt anskuelserundervisning tidligere også. De fleste vet at en forstår bedre når en kan se og studere noe på nært hold. Men det var mye som ikke fantes i nærheten av stedet der undervisningen foregikk, og bilder var mangelvare.

Lærebøker var det lite av, og de som fantes var ikke illustrert.

Store plansjer hadde vært i bruk på universiteter siden trykkekunsten ble oppfunnet på 1400-tallet. De var så dyre at det var ikke til å tenke på at noe slikt skulle finnes på små, landsens folkeskoler.

Men da litografi-teknikken kom på 1800-tallet, kunne en trykke store opplag av fargetegninger billigere enn før. Dermed ble det mulig for alle skoler å kjøpe inn slike plakater til nesten alle fag. Fra slutten av 1800-tallet og den første delen av 1900-tallet, var plansjene stadig i bruk i klasserommene. Vi er nok flere som husker dem fra vår egen skoletid, plansjene som ga oss innblikk i zoologi og botanikk og bibelhistorie. Selv husker jeg godt at «frøken» fortalte fra bibelhistorien, mens et bilde fra fortellingen hang foran i klasserommet. Etterpå fikk vi i lekse å tegne fra dette. Plansjene satte fantasien i gang, og naturligvis kopierte vi så godt vi kunne. Vi prøvde å huske bildet vi hadde sett på i timen, og fortellingene satte seg fast i hukommelsen. Og hvordan skulle vi ellers klart å tegne noe så merkelig som baby Moses i sivkurven på Nilen som blir funnet av Faraos datter? Eller da Josef (som var en av tolv brødre) drømte at elleve kornnek og elleve stjerner bukket for ham? For ikke å snakke om Palmesøndag da Jesus red inn i Jerusalem? Palmer og esler var langt unna vår hverdag!

Bruk av plansjer forsvant etterhvert som lærebøkene ble mer og bedre illustrert. Men et bilde eller gjenstand som felles «samlingspunkt» i klassen har en egen verdi. I 70- og 80-årene ble det gjort noen forsøk på å bruke forstørrede fotografier av planter og dyr til fellesundervisning i klasserommet, men det ble aldri noen suksess. De gamle plansjene var tegnet og malt av kompetente kunstnere, kanskje det gjorde dem til noe ekstra?

Hvem sto bak bildene på plansjene?

Hvis en ser nærmere på plansjene, blir det klart at dette ikke er utført av amatører. På noen kan motivet være forenklet inntil det naivistiske, og nettopp det har nok vært hensikten. Forenkling gjør alt mer forståelig. Noen bilder er detaljrike og nesten overveldende, det gjelder særlig illustrasjoner av bibelhistorien. Vi finner også framstillinger av planter og dyr med mange detaljer, der helhetsinntrykket er så vakkert at vi skjønner det må stå en kunstner bak.

Ikke alle plansjene er signert, og noen har utydelige signaturer. Men noen kan sees godt, så vi kan finne ut litt om enkelte kunstnere.

Dagligliv i Norge

Lisbeth Bergh (1861-1927) har tegnet «Norske anskuelsesbilleder», som vi har fem av i samlingen vår. De ble første gang utgitt i 1904. Her ser vi dagligliv i Norge på den tiden. To har motiv fra storbyen Kristiania -Stortorget og havna, og det er lett å kjenne seg igjen selv om mye er annerledes i 2020! De andre viser tømmerhogst i skogen, stillheten ved et fjellvann og fiskere i arbeid. Det Kongelige Undervisningsdepartement anbefalte skolene å kjøpe inn disse plansjene.

Lisbeth Bergh var en anerkjent maler og illustratør, hun hadde vært elev hos flere av våre berømte malere som Erik Werenskjold, Eilif Petersen, Hans Heyerdahl og Christian Krogh, og var ofte representert på Høstutstillingen. Hun lagde billedbøker for barn med både tekst og tegninger og illustrerte flere andre. «Hun var spesielt en sikker tegner av barn og dyr, og behersket forenklingens kunst», står det i Norsk Kunstnerleksikon.

Like viktig å lære om ugress som såkalte nyttevekster

To andre navn er også verdt å nevne. Emil Korsmo (1863-1953) og Knut Quelprud (1859 -1954). Sammen sto de for noen svært detaljerte og vakre plansjer med tegninger av ugress!

Korsmo var professor i plantebiologi ved Landbrukshøyskolen på Ås. Han mente at bøndene var dårlige til å bekjempe ugress fordi de hadde lite kunnskap om de forskjellige ugressartene. Denne kunnskapen ville han spre ved å beskrive hver plante inngående med tydelige illustrasjoner. Bøkene og plansjene hans ble

brukt ikke bare i Norge, men over hele verden. De ble også kjøpt inn av skolene, for det var viktig at skoleelever kjente til ugresset, det var oftest barn som ble satt til luking!

Korsmo var også en habil tegner, men til dette store arbeidet brukte han kunstnere som arbeidet etter nøyaktig veiledning. Knut Quelprud illustrerte de fleste. Han hadde også mange års utdannelse i tegning, og deltok i flere utstillinger, bl.a. Høstutstillingen. Hans evne til å tegne bittesmå detaljer samtidig som helheten blir så fascinerende og vakker, har gjort sitt til at disse plansjene "lever" den dag i dag. Våren 2020 ga Nasjonalbiblioteket ut ei praktfull bok som rett og slett heter «Ugress», og som inneholder de fleste av Korsmos ugressplansjer. Boka selger godt og blir trykt i stadig nye opplag.

Flere av disse plansjene fins i samlingen vår. Se f.eks. på tegningen av det forhatte ugresset høymule! Her vises hvorfor det er så vanskelig å luke vekk med de utallige tynne rothårene, og hvor livskraftig det er med de mange tusen frøene som blir tørre og lette og spres overalt. Tegningen er så vakker at det blir innlysende at alle vekster har en plass i det biologiske mangfoldet. Emil Korsmos definisjon på ugress kan kort gjengis slik: «Ugress er planter som vokser der man ikke vil ha dem.» Fins planten på et annet sted, kan den få leve, den kan være både nyttig og pen, bare den ikke tar plass og næring fra vekster som skal bli mat for folk og dyr.

Andre botaniske plansjer

I samlingen er det også noen svensksinske plansjer. De ble utgitt i Helsingfors i 1924, og er alle malt av Ebba Masalin (1873-1942). Hun arbeidet som lærer i tillegg til å være maler og illustratør, og visste hva elever trengte og likte. Disse er svært dekorative fordi bakgrunnen er svart, og plantenes farger kommer ekstra tydelig fram.

Vakre er også plansjene som er laget av to tyske botanikere, Frantz Engleder og Julius Eichler. Parmanns læremiddelanstalt ga dem ut, og de ble brukt til undervisning i alt fra universiteter og folkeskoler. Tegningene er tydelig påvirket av stilen rundt 1900, jugendstilen. Her er det både svungne linjer og stram symmetri. Planter har alt dette!

Bilder fra bibelhistorien

Ettersom bibelhistorie var et viktig fag, fantes det mange plansjer med motiver derfra. For mange barn var disse bildene første glimt av andre steder og tider, der folk hadde rare klær (menn i lange kjoler!), steder der det vokste palmer, der en gjorde ting på andre måter. Slik

så det ut i «Jødeland» og lenger sør i verden.

Bildene som har tydelig signatur, ser ut til å være malt av utenlandske kunstnere, flest engelske. Vi finner W.H. Margetson (1861-1940), John E. Sutcliffe (1876-1923) og Georg Soper (1870-1942), begge kjent for motiver fra engelsk landsbygd og portretter. Soper er også kjent som illustratør av eventyr. Bildene er stort sett idylliske, med vakre farger og mennesker med milde uttrykk.

At plansjene ga liv til fortellingene, er det ingen tvil om. Men det satte seg fast noen merkelige forestillinger også, som at alle engler har hvite kjoler og svanevinger, og at Jesus var blond og slank, med lysere hud og hår enn menneskene rundt ham.

Zoologiske plansjer

I tillegg til det som nå er nevnt, har vi også flotte plansjer med bilder av fugler, fisker og dyr, nøyaktig og detaljert utført. Alle er merket med «Dybdahls zoologiske plancher». Peter Dybdahl (1842-1912) viser seg å være en som fikk utrettet mye. Han var amtsskolebestyrer i Trøndelag. Dessuten skrev han lærebøker i anatomi og helselære, og fikk altså utgitt et stort zoologisk plansjeverk. Men her er det ingen signaturer, så om han tegnet dem selv er uvisst. Dyktig gjort er det i hvert fall. En ser at en bør passe seg for rovdyrkjeften enten den hører til er stor tiger eller en liten røyskatt, og at hoggormen er skummel, er det ingen tvil om!

Vi håper at vi en gang kan vi få vist fram disse «skattene», slik at de som er interessert kan få oppleve nostalgien og glede seg over de fine tegningene. De representerer både kunsthistorie og skolehistorie. Historielaget vil i alle fall ta godt vare på dem!

De som har lyst kan også se dem på historielagets nye hjemmeside når den blir presentert på nyåret.

KILDER:

Liv Borgen: *Ugress*. Nasjonalbiblioteket 2020
Norsk kunstnerleksikon
snl.no/norsk-utdanningshistorie
snl.no/anskuelsesundervisning
snl.no/Emil-Korsmo
forskning.no/bibelske-plansjer
[muv.uio.no\(Museum for universitets- og vitenskapshistorie\)](http://muv.uio.no(Museum-for-universitets-og-vitenskapshistorie))
wikipedia

NORSKE ANSKUELSESBILLEDER. Tegnet av Lisbeth Bergh, 1904.

Moses blir tatt opp av vannet, tegnet av 2.klassing Mork skole 1957, Anne-Marie Lund.

Moses opptas av vandet. Etter maleri av Georg Soper.

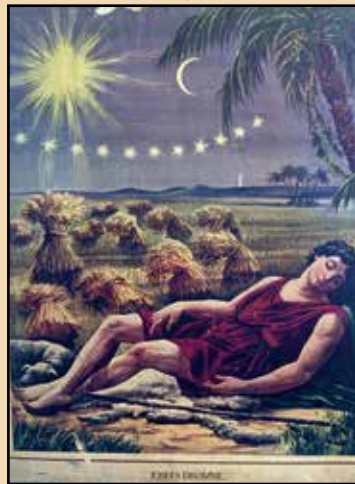
Jesus mætter 5000 mænd (Ukjent).

Jesus velsigner de smaa børn (Ukjent).

Josefs drømme. Tegnet av 2.klassing Mork skole 1957, Kirsten Marie Braaten.

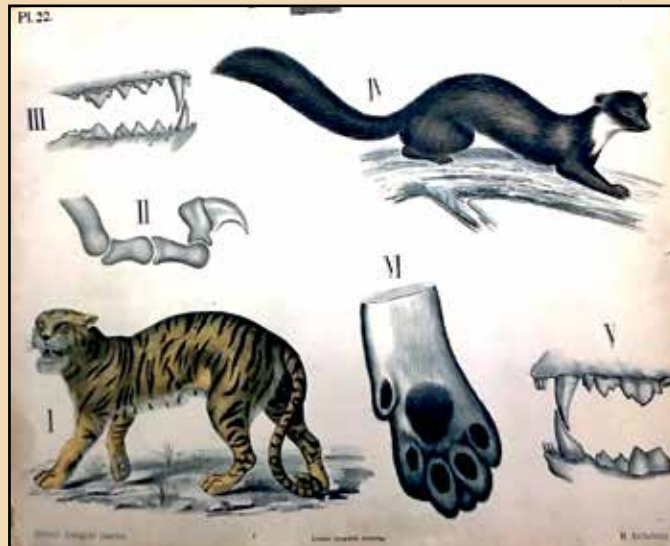
Josefs drømme. Etter maleri av W. H. Margetson.

Jakobs vakre drøm. Etter maleri av W.H. Margetson.

Bysyre (Høimol). Tegnet av K. Quelprud under Emil Korsmos ledelse.

Rovdyr. Dybdahls zoologiske plancher.

Violer. Malt av Ebba Masalin 1924.

Vi står på Merlimoen og får første-håndskunnskap fra en av de siste gjenlevende minkfarmene i Sørum, Svein Erik Johansen (på traktoren).

Foto: Lillian Mobæk

Trivelige rusleturer høsten 2020

Av Lillian Mobæk og Ingun Orderud

Tirsdag 25. august - Rusletur til Merlimoen

Høstens første rusletur gikk til Merlimoen i Bakkeveien, der utsikten er vid utover Sørum.

Oppmøte var ved Ole Evensens utelåve, og derfra ble det ruslet i flokk og følge oppover jordene mot skogkanten. Hele dette området var skogkledd tidligere, men er nå ryddet og dyrket.

Mari Aasgaard og Ole Evensen var turguider, og 16 deltakere deltok i det fine, men litt blåsete været.

Mink & hulveier

(hulvei er et gammelt navn for ferdelsvei).

Midt på Merlimoen kom Svein Erik Johansen kjørende med traktorklipper på en strøken turvei. Han bor i nærheten, og fortalte litt om tidligere tider, med stort minkdyrhold i mange år, og også rev. Han hadde vært rundt omkring på utstillinger, og fått både lokale og nasjonale utmerkelser for kvaliteten på minken, i fargene brunt, svart, sobel og blå. Det var mange som drev med mink i Sørum den gang. Gamle hulveier har det også vært i området, men de er vanskelige å finne nå.

Ulvegrop og hytte

Lenger oppover jordene, inne i skogen og ravinelandskapet der, var det litt av hvert å se, bl.a. flere ulvegrop, og ei «hytte» hvor mye spennende hadde foregått.

En interessant rusletur med mye god prat og en hyggelig kafferast til slutt - og litt av hvert nytt å lære for de fleste som var med.

Tirsdag 8. sept - Fra Fossum til Blaker kirke

Frammøte var ved Fossum stasjon utenfor det som engang var avholdslokale, og som siden har vært brukt bl.a. til barnepark. Da alle 18 deltakere var kommet, ruslet vi veien bort til Gran. Leif Foss var kveldens kjentmann med hjelp av bl.a. Njål Foss. I dag er det Njåls sønn Per Foss som driver Gran.

Fra Gran og ned til Åa måtte en virkelig være lokalkjent for å finne igjen den gamle Blakerske Vei, for den var pløyd om til åker. Vi gikk over jordet ned dit den gamle brua hadde vært, men vi måtte følge Åa nesten ned til Fossdammen før vi kom over. Da vi var kommet så langt sprakk skydekken opp, og vi fikk en nydelig kveld.

Vi gikk tilbake langs Åas nordre bredd for å finne igjen gamleveien. På den sida var det beitemark ned til vannet og ganske så idyllisk. Vi møtte en flokk med kviger som virket som de satte pris på litt selskap.

Der hvor den gamle brua en gang hadde vært, var det nå bare noen påler som tidligere hadde fungert som brufester. På Blakersida var det fortsatt mulig å se faret etter veien, det gikk en ganske så bratt bakke opp til Værhaugstubben. Der lå Blakers første aldershjem, vi prata litt om det. På den tida var det bare de som ikke hadde familie til å pleie seg som kom dit, og det ble da nærmest regnet som en fattigstue.

Derfra gikk vi på en grusvei langs jordekanten bort til Fossgårdene. Turens avslutning var ved Blaker kirke, kom fram dit akkurat da sola gikk ned. Og drøyt halvparten av turdeltakerne tok seg tid til en velfortjent kafferast på kirketrappa i solnedgangen, etter en lærerik tur for både kortreiste og langreiste turgåere.

I fint driv fra Gran til Fossåa, hvor vi prøvde å gå i fotefarene til gamlevegen, som ble avløst av den nye i 1929. Liv Foss fører an. Foto: Ingun Orderud

En fortelling fra gammel lesebok

Av Anne-Marie Lund

Jula handler om å gi og å få. Det skal føre til gode følelser både hos giver og mottaker, men kan også være komplisert. Denne gamle julefortellingen handler om det.

Våre formødre og -fedre har sannsynligvis lest denne fortellingen mens de gikk på skolen, for den står i Nordahl Rolfsens «Læsebok for folkeskolen». Den var i bruk ved de fleste norske skoler i første del av 1900-tallet, og eksemplaret denne teksten er tatt fra, ble funnet på Mork skole i Blaker.

Hvis du syns at språket her er vanskelig å forstå, kan du sende elevene den gang en vennlig tanke. Slik var rettskrivingen av norsk riksmål i 1899 da denne utgaven kom ut. Først i 1917 ble f.eks. dansk aa byttet ut med å.

Nordahl Rolfsen fikk kritikk for å ha brukt mange norske ord og vendinger, kritikerne syntes språket var både «stygt» og «bondsk», og hadde fjernet seg altfor mye fra det opprinnelig danske skriftspråket. Men lesebokforfatteren ønsket at barn skulle glede seg over å lese, og forsøkte derfor å redusere forskjellen på skriftspråk og talemål.

Et juleminde etter Tor Hedberg

Jeg husker at vi som børn om eftermiddagen var ude og legte. Vi var jaget ud, mens de stelte til inde og la julegaverne til rette. Vi akte kjelke eller bygde snekjelder, men fik ikke rigtig fart i legen. Vi tænkte bare paa kvelden. Da kom det en vandrende haandverkersvend, eller hvad han nu var. Jeg mindes ikke, hvorledes han saa ud, bare at han hadde en slunken skreppes paa ryggen, og at hælen tittede ud av den ene skoen. Han kom ind paa tunet og spurte efter kjøkkenet; vi viste ham did, og tænkte saa ikke videre paa ham, vi var jo saa vant til slige farende fanter. Men saa kom jeg plutselig til at tænke paa at jeg havde det saa godt og gik og glædede mig, og at den manden vist havde det vondt; det var vist ikke greit at gaa med den fillete støvlen i sneen paa selveste juleaften. Jeg stansede med legen, og gav mig til at vente paa at manden skulde komme ud igjen. Jeg havde dyktig hjertebank, og haanden min klemte rigtig fast om en pepperkage, som jeg havde faat i forskud paa julegotterne og ikke enda spist op.

Efter et kvarter kom manden ud igjen, og gik forbi mig uden at se paa mig. Jeg havde ikke mod til at gjøre det jeg havde tænkt; han var alt et godt stykke ude paa veien, og jeg tænkte nok at det snart vilde være for sent. Med ett tog jeg til at springe efter ham, naadde ham igjen, og rakte frem min pepperkage som jeg næsten hadde klemt fordervet. «Se der», sa jeg, «jeg vil ikke have den.» Manden saa sløvt paa mig og siden paa pepperkagen. Saa kom det noget i øinene hans som rent skræmte mig; han bandet og gik videre. Jeg stod med pepperkagen min, ildende rød, saa flau var jeg. Ja, jeg mindes meget godt at jeg skammede mig. Og det pinte mig endda mere, fordi jeg ikke skjønnte hvorfor

jeg skammede mig. Men jeg hadde været saa stolt, saa stolt, ved tanken paa hvad jeg vilde gjøre.

Saa kom jeg ind i legen igjen og glemte det snart alt sammen. Og pepperkagen, den spiste jeg op efter en stund.

Vi hadde vel holdt paa at lege en halv times tid. Mine brødre var netop gaat ind, og jeg var alene igjen. Jeg la siste haand paa en glugge i snekjelder. Da den var færdig, og jeg vendte mig for at gaa ind, blev jeg staaende rent skræmt. For der stod den farende fanten ret fremfor mig. Jeg hadde været så ivrig i arbeidet, at jeg ikke hadde hørt ham komme. Min første tanke var at han vilde gjøre mig noget vondt, og jeg blev stiv av rædsel. Men saa syntes jeg at han var litt uviss, næsten blyg; det var som om han var flau, og det gjorde mig roligere. Han strakte frem haanden mod mig og sa med usikker røst, uden at se paa mig:

«Naa, saa giv mig den kagen da.»

Da forstod jeg og stammede: «Men nu – nu har jeg spist den op.» Og i det samme jeg hadde sagt det, brast jeg i stor graat og sprang fra ham ind til min mor, som hadde stor møie med at trøste mig. Men jeg husker, at da julekvelden var slut, og jeg var kommen i seng, fik graaten igjen magt over mig, og jeg hiksted under teppet. Mit sind var fuldt af en sorg, som var altfor stor for mine aar. Siden er det blit et av mine vakreste minder: Mindet om den farende svend, som gik tilbake saa lang vei for at tage i mot pepperkagen som jeg hadde villet give ham, men hadde spist op; ja, et af de vakreste minder, men også et af de sørgeligeste.

På disse jordene til Søndre Sørums gård samlet «de 300 norske» seg. Foto: Utlånt av dagens eier Jorun Hovind

Da svenskene rømte fra Blaker skanse i 1808

Av Randi Fjørstad

I forrige Sørums-Speilet hadde vi med lokale historier fra 2. verdenskrig, og at vi i år har markert 75 år med fred. Dette nummeret tar vi med en liten historie fra en helt annen krig. Hendelsen det her skal fortelles om utspant seg i 1808. Kong Fredrik VI (den siste dansk-norske kongen) erklærte krig mot Sverige 14. mars dette året, og da var det ingen garnison på Blaker skanse. Svenskene, ledet av kommandant grev Axel Otto Mörner, krysset riksgrensa ved Skillingsfors 14. april, og den 17. april kunne den svenske styrken innta en ubevoktet skanse.

Pauline Berg, tipp-tipp-tipp-oldebarn til Sørums sogneprest Colbjørn Torstensen og hans kone Catharine Stub, var eier av Nordre Sørums gård i perioden 1880-1907. Hun beskriver i et brev, datert januar 1914, en interessant historie som hun hadde fått fortalt av sin far Paul Berg. Paul var født på Udenæs i Nes i 1791 og var 19 år gammel da følgende skjedde:

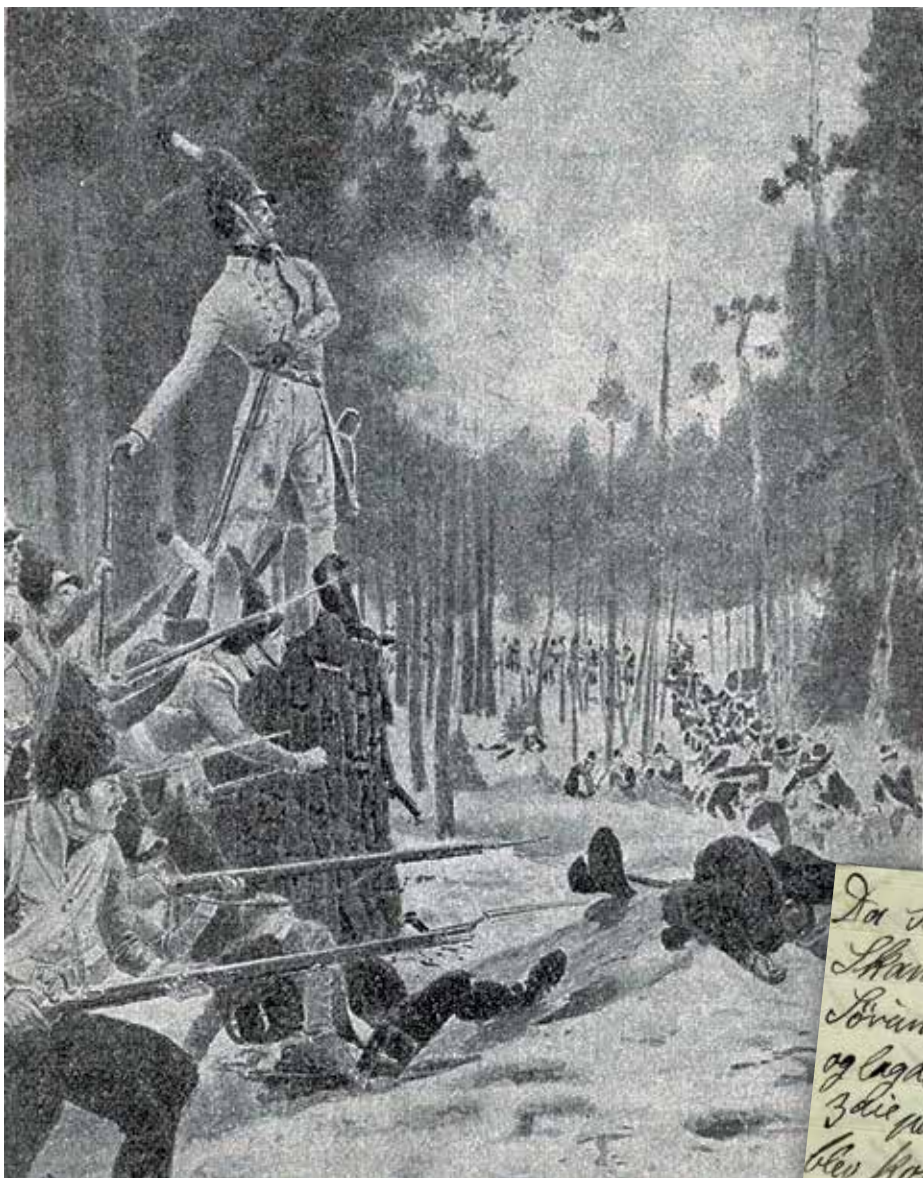
«Da svensken hadde indtaget Blakker Skanse, kom der 300 mand norske til Sørums (red. anm: Søndre Sørums gård). De var sultne og utslitne så De satte og lagde sig ute på flishaugen, det var nok 3ie påskeDag. Moster Karen (red. anm: Karen Kielsen på Søndre Sørums) greide så der blev kokt grøt så lenge der fantes melk at have til, og ellers mat som fantes

så De fik mat sålenge der kunne iskaffes. Far fortalte at han skydset den danske prins i kariol ifra Næs og utover til Blakersunn. I førstningen kjørte han sakte, fot for fot, og sat nok og røkte, men da han kom utover til Neslerud kjørte han alt vad hesten orket. På elven lå der is, og så gik prindsen forran og De militære efter. Svensken havde taget kreature og slaktet, og holt på at koke suppe, men da De fik se de norske tok de kjødet og lagde i skreppa, suppa slog De i aska for at De norske ei skulle få noget. «Ta mei sju tusan komer ikke der sjølve prindsen», utbrød de, og så rømte de festningen. Dagen efter gik elven klar.»

Okkupasjonen av skansen varte kun to dager, for da «300 mann norske» krysset Glomma over isen ved det

gamle ferjeleiet i Blakersund «rømte De festningen», som det står i ovennevnte brev. Svenskene rømte i retning Haneborg i Aurskog, hvor de hadde hovedkvarteret sitt. Ved Toverud i Aurskog gikk de inn i et bakhold, og ble beseiret av en norsk styrke ledet av major Weiby. Svenskenes mangel på mat og transportmuligheter bidro også i stor grad til svensk kapitulasjon.

Beleiringen i 1808 førte til at Blaker skanse igjen ble bemannet, med en garnison på 500 mann. Og det gikk ikke lenge før neste krig brøt ut. Knappt fem år senere, den 26. juli 1814 angrep Sverige Hvaler i Østfold. Krigen i 1814 varte kun 14 dager og endte med at kong Christian Fredrik (sønn av Fredrik VI) og Statsrådet konkluderte

Tegning som viser kaptein Drejer fra krigen i 1808. Han utmerket seg med stort heltemot oppe ved Flisa, samtidig med at svenskene ble jaget på flukt ved Blaker skanse. Drejer stilte seg på en stubbe og rakk å uskadeliggjøre et stort antall svenske soldater, før han selv segnet om truffet av 7 skudd. Tegningen står i Norsk soldatbok fra 1923. Boken ligger i historielagets lokaler og har tilhørt Kristoffer Hønsen, f. 1904. Han tjenestegjorde i 1925.

Prins Christian August av Slesvig-Holstein-Sønderborg-Agustenburg som ble skyssset i karjol av Paulines far Paul Berg fra Næs til Blakersund Foto: Wikipedia

med at krigen ikke kunne vinnes. De aksepterte et forhandlingstilbud fra svenskene. Under krigen denne sommeren ble ikke Blaker skanse berørt av krigshandlinger.

«Prindsen» som krysset Glomma først, som det refereres til i det gamle brevet, var ikke kong Fredrik VI's sønn prins Christian Fredrik. «Prindsen» i brevet het også Christian, men hans fulle navn var Christian August, prins av Slesvig-Holstein-Sønderborg-Augustenburg.

Christian August var dansk-norsk general og norsk statholder. I 1808 ledet han felttoget mot svenskene. Han omtales som en veldig populær mann, takket være «sitt vinnende vesen og sin fordringsløse og spartanske levemåte».

Samme år som krigen sluttet, 1809, ble han valgt til tronfølger i det landet han hadde ledet felttoget mot, nemlig Sverige. Christian August døde imidlertid 42 år gammel i 1810, etter fall av en hest, og rakk ikke å bli svensk konge.

Kilder:
Brev av Pauline Berg fra 1914. Gitt i gave til historielaget av ekteparet Stubberud, Vestby.
Wikipedia, Google

Da Svensken havde indtaget Blaker skanse, kom der 300 mand norske til Sörum, de var søltne og utsultne så de satte sig på flis haugen, det var nok 3 die påskedag, moster Haren greide så den blev koldt grøt så lenge der fantes melk at have til, og ellers mat som fandtes, så de fikk mat så lenge der kunne skaffes, far fortalte at han skjød et den danske prins i karjol i fra Næs og utover til Blakerøym i førstningen kjørte han sakte, fot for fot, og sat nok og røkte, men da han kom utover til Næs lenne kjørte han alt vad heiten orkete på elven så der is, og så gikk prindsen forran og de militære oppen. Svensken havde fåget kere at være og slått, og holdt på at koka suppen, men da de fikk se dem norske tok de hjul og lagde skreppe, suppen lagde i aska for at de norske ei skulle få noget. "Ja nei sju kår an kommer ikke der sjølve prinsen, og så rømnet de førstningen. Dagen efter gikk Elven klar. 1809.

Utdrag av Pauline Bergs brev datert januar 1914.

Teservering på Nordre Sørum gård på 1800-tallet

Av Randi Fjørstad

I 1860 testamentert den ugifte og barnløse Jenny Martha Barclay gården Nordre Sørum til sin ugifte og barnløse niese Pauline Berg. Pauline hadde vært mye på gården Søndre Sørum som barn. Den ble i mange år eid av Paulines mormor Marie Mathea f. Werner (1. g. gift Barclay, 2. g. gift Ørbech).

Jenny Martha Barclay - Paulines tante

I et brev datert Sørum 3. januar 1914, forteller Pauline om da hun besøkte mormoren på Søndre Sørum og drakk te inne hos fru Herfort på Nordre Sørum. Dette må ha skjedd i perioden 1839-41, siden hun husker det. Pauline ble født i 1835 og mormoren døde i 1841.

Pauline skriver i sitt 78. år:

«Her på nordre Sørum gård bodde ingen før, thi den lille dårlige bygningen var nok bygget for at fru Herfort skulle have noget at bo i. Jeg tror hun havde haft en pikeskole før på Borgen, hun var enke efter major Herfort, der nok var langt ute beslektet med De på Sørum.

Jeg kan ærindre at når vi var på besøk hos bestemor (Marie Mathea Werner på Søndre Sørum gård) var vi imellem inde hos fru Herfort. Hun havde Themas-kine af kobber der stod på bordet forran hænde og kogte, den var høi, med et jernrør i mitten vori man lagde et ildrøt jern for at holde den i kog. Så havde hun theboksen med tør the og traktekanden ved siden og lavde theen forran sig, og leverede envær sin the.

Far sagde at ingen lavet så god the som hun. Hun het Margaretha Elisabeth Stuart Herfort, født Toksvart. Jeg tror hun var dansk. Det var mine tanter der satte mindesmærke over hænde, bestemor og over Maren Kielsen. Mine tanter fortalte jo uafslatelig om alt gamelt som blev gjort og sagt, så det kan jeg udenat.»

Den teserverende fru Herfort står oppført i Folketellingen av 1801 som: «enkefrue, lever af pension, yrke: husmoder, bosted: Borgen, Sørum». Hennes navn oppgis til: Margrethe Elisabeth Herfordt f. 1746». Fødestedet er ikke oppgitt, så kanskje var hun dansk slik Pauline antyder i brevet. Hvis fødselsåret til fru Herfort er riktig må hun ha vært godt over nitti år da Pauline var med og drakk te hos henne.

På Sørum prestegård står fortsatt minnesmerket som Pauline nevner i brevet. Det er et høyt jernkors med en nydelig sommerfugl som utsmykning. Der står hennes navn oppgitt til: Margarethe Elisabeth Stuart Hertford, født Toxvart. Det står ikke når hun døde.

Pauline Berg som arvet gården etter tanten Jenny Martha.

Paulines oldemor Anne Marie Kielsen, g. Werner, fikk ett barn, datteren Marie Mathea Werner. Marie Mathea giftet seg 1. gang i 1791. Vielsen skjedde i Stange og brudgommen var «premierløytnant» Helle Andreas von Barclay. Ekteparet Barclay fikk tre døtre. Anne Elisabeth Barclay f. 1795, Helene Kristine Barclay f. 1798 (som ble Paulines mor), og Jenny Martha Barclay f. 1802.

Etter mannen Barclays død giftet Marie Mathea seg med Ole Bagger Ørbech. Han ble lensmann i Sørum i 1822. Marie Mathea ble etter det kalt madam Ørbech. Hun arvet Søndre Sørum gård etter sin moster Maren Kielsen, som døde i 1840. Kun noen måneder senere døde også Marie Mathea (27/8-1841).

Begge gårdene (Søndre og Nordre Sørum) var testamentert til Marie Matheas to ugifte døtre, Anne Elisabeth og Jenny Martha Barclay. Søndre Sørum ble solgt ut av slekten i 1843, mens Nordre Sørum ble testamentert videre i 1860 til Anne Elisabeth og Jennys ugifte og barnløse niese Pauline Berg (datter av søsteren Helene Christine Barclay g. Berg).

Som tidligere nevnt ble Pauline selv født i 1835. Bestemoren Marie Mathea døde allerede i 1841 da Pauline var seks år gammel. Teserveringen hun erindrer må ha skjedd i løpet av de seks årene siden hun referer til bestemoren.

Men hun var nok ikke alene om å ha drukket te hos fru Herfort. Både faren og hennes tanter hadde nytt godt av fru Herforts tekunster. Pauline opplyser i et av sine brev: «jeg hørte mine tanter Anne Elisabeth og Jenny Martha Barclay omtale alt slikt gamelt, ja jeg hørte det vel hundrede gange, thi jeg var her på nordre Sørum fra jeg var 7 til jeg var 13 år».

Paulines brev er skrevet til en som het Gudbrand (muligens hennes fosterbror fra oppveksten på Berg i Nes, men det finnes også et par til i slekten som het det samme).

Pauline Berg døde fem måneder senere - i mai 1914. Hun var tipp-tipp-tipp-oldebarn til sogneprest Colbjørn Torstensen (1628 -1720) og hans kone Catharine Stub.

Fru Herforts gravminne. Korset står på Sørum kirkegård, like ved gjerdet mot Nordre Sørum gård, hvor hun bodde.

Colbjørn Torstensens gravplate er 300 år gammel i år

Av Randi Fjørstad

Colbjørn Torstensens gravplate ligger like ved inngangen til Sørums kirke, og der har den ligget i 300 år - i oktober 2020 for å være nøyaktig. Torstensen var sogneprest i Sørums i hele 60 år, i perioden 1860-1720. Hans tipp-tipp-tipp-oldebarn Pauline Berg arvet gården Nordre Sørums i 1880 og bodde der til sin død i mai 1914. I et brev datert 11. april 1914 svarer Pauline Berg sin nevø Hans Marius Emil Barclay, som har spurt etter Torstensens gravsten:

«Det er ikke gravsten over Colbjørn Torstensen, det er en stor jernplade, thi der ligger 4 derunder, men der er jo ikke i innskripsjonen nevnt flere end ham og hans 2 kone. Jeg tror det er bror eller farbror af ham den fjerde.

Inskripsjonen er jo egen og gameldags, og en Kristianiadame bemærket også efter at have lest den: «Der staar jo at han har levet i et Fornøielikt Ekteskap med sine 2 koner!», men bakefter står det jo først med den ene i 12 år, og siden den anden.»

På minneplaten står følgende:

Under denne iern Plade

Hviler de iordische levninger

af den

welærværdige og wellærde

nu salige mandag

Her Colbjørn Tostenson

Fordum sogneprest i Sørums præstegæld

Udi Nedre Romeriges provstiee

Hvis liv

Begyndte af god og ærlig herkomst

Den 24 augusti aar 1628

Endtes efter en Christelig Fræmdragelse

Den 20 october aar 1720

Efter at han havde oplevet

I en opbyggelig præstestand 62 aar

Med de ærdyderige hustruer

Den første Johanna Jacobsdatter Kraft i 12 aar

Og efter de aars enchemands sæde

Catharina Kiøldsatter Stub i 47 aar

Sine graae haar

Førde han til graven i sin høie alders 93 aar

Sine børn og børnebørn

Saa han med glæde i et velsignet tal av 67

Med hvilche og alle Guds børn

Han haaber at samles

I de troendes glædelige

Opstandelse

De to brevene vi har fra Paulines hånd (begge fra 1914) viser at hun er opptatt av slekten, og at alle hennes gamle tanter var flinke til å fortelle om tidligere tiders hendelser. Hans Marius Emil Barclay var også interessert i sin mors

slekt. Han samlet opplysninger om den, sirlig nedtegnet i en liten bok, som han kalte «Den Colbjørnsenske Familie». Han var sønn av Paulines søster Maren Betzy Barclay.

Jeg har ikke funnet noe sted hvor det står at det hviler en fjerde person under Colbjørn Torstensens gravplate slik Pauline antyder i sitt brev. Men det er ikke usannsynlig at hun har rett. Dette er informasjon som har blitt gjenfortalt i slekten i generasjoner. Og – det bodde alltid flere slektninger samtidig både på Søndre og Nordre Sørums gård mens gårdene var i «Den Colbjørnsenske slekts» eie.

Den observante leser har sikkert merket seg at navnet Torstensen noen ganger skrives Tostensen, og at Colbjørn noen ganger skrives Kolbjørn. Jeg har brukt skrivemåtene slik jeg har funnet dem i kildene og ikke endret på noe.

Kilder til begge artiklene:

Pauline Bergs brev fra 1914

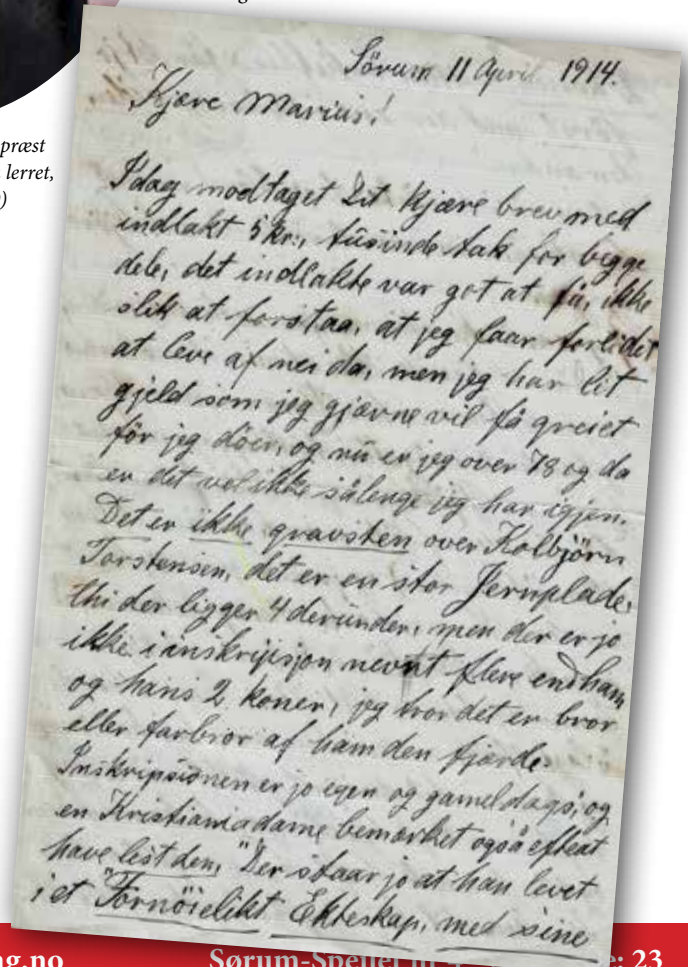
H.M.E. Barclays håndskrevne informasjon om slekten 1887

Sørums bygdebok bind 2

Folketelling 1801

«Colbjørn Torstensen, prest til Sørums» 1900, olje på lerret, Alice Pihl (f. 1869)

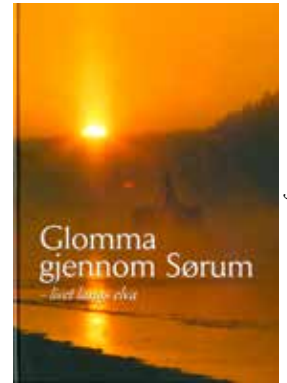
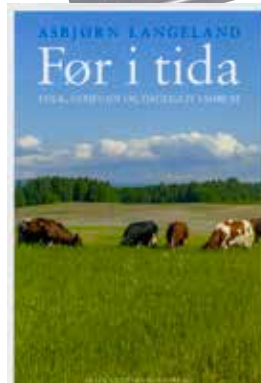
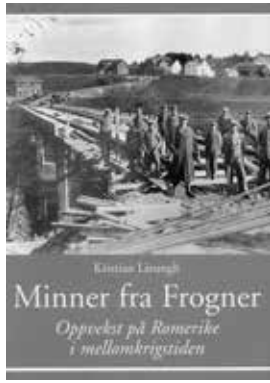
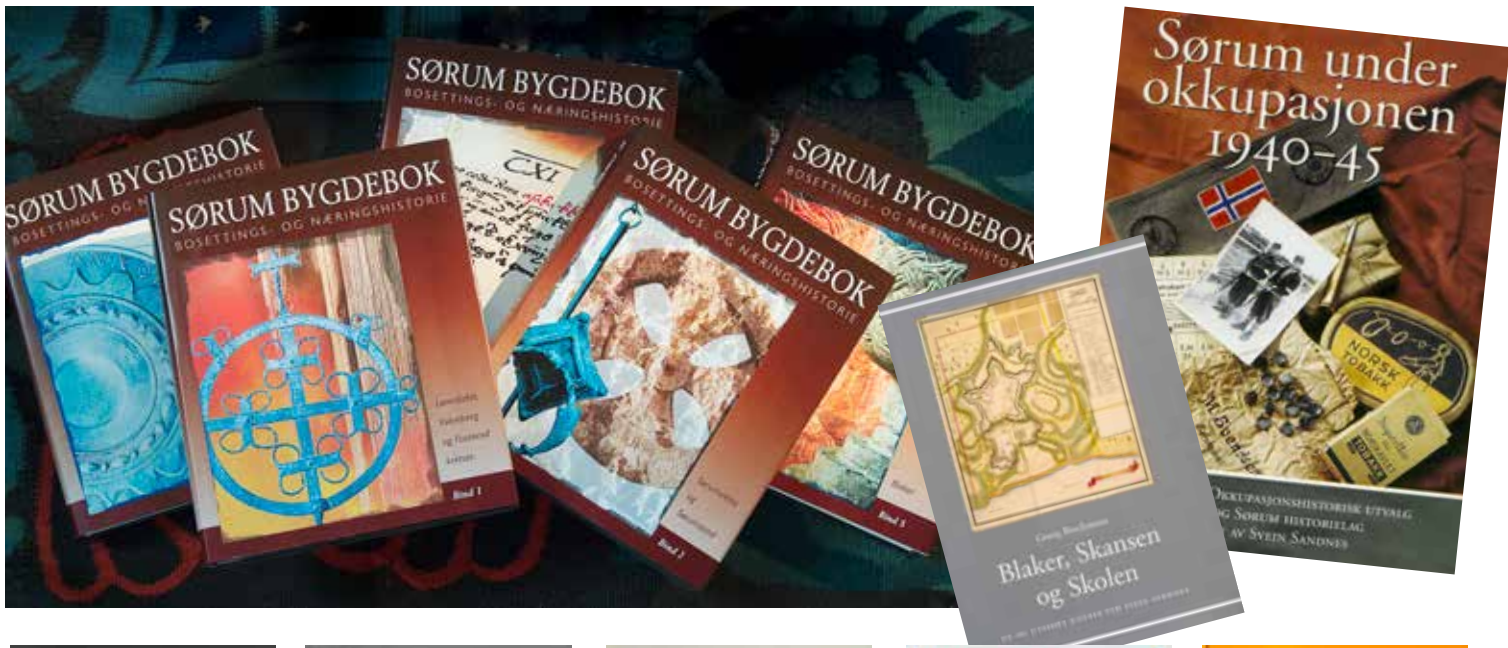

SØRUM-SPEILET

RETURADRESSE:
BLAKER OG SØRUM
HISTORIELAG
AASGAARDVEGEN 230
1923 SØRUM

ISSN 1894-8154

Alle foto Anders Henriksen

Tips og tilbud om JULEGAVER fra historielagets lager

Disse interessante bøkene med tilknytning til vårt lokale miljø kan bestilles hos leder Kåre A. Bøhler over e-post: alfrebo@online.no eller tlf: 938 76 365

Sørum bygdebøker bind 1- 6, kr. 850 per bok.
Kr. 700 per bok ved kjøp av hele serien.

Blaker Skanse og Skolen, v/ G. Brochmann, kr. 100

Sørum under okkupasjonen 1940-45, kr. 150

De beste blir alltid igjen, v/ Tornås, kr. 150

Minner fra Frogner - Oppvekst på Romerike i mellomkrigstida, v/ Lieungh, kr. 300.

Sørum før og nå, v/ Magne Sørli, kr. 30

Glomma gjennom Sørum - livet langs elva,
v/ red. Berit Leikhammer, kr. 300

To konger, nå kr. 50

Før i tida, v/ Asbjørn Langeland, kr. 350

Ti vinner-kvinner og en taper, kr. 150

Anna Monrads fortellinger, kr. 350

Henting/bringing etter avtale. Ved postforsendelse kommer porto i tillegg.